

sosyal adalet

28 MAYIS 1963 SALI

HAFTALIK SIYASI GAZETE

YIL:1, SAYI: 11 FIAT: 1 LIRA

TÜSTAV

**Hürriyet ve
Anayasa
Bayramı**

27

MAYIS

KESTİRME YOL YOKTUR

Behice BORAN

ZORA dayanan bir hükümet kurup, tepeden inme tedbirlerle toplum yapısında halk yararına gerekli reformları yaparak meseleleri çözümlenmek, memleketi kalkındırmak düşüncesinde olanların umutları bir kere daha kırıldı. Ne var ki, hareket başarıya ulaşmış olsaydı bile bizce yine kırılacaktı bu ümitler eninde sonunda.

BUGÜN, hızla ve adalet içinde ekonomik — kültürel kalkınmayı sağlayabilmek için gerekli reformların neler olduğu konusunda toplumsal aydınlar arasında genellikle bir anlaşma var. Ancak bu reformları yapabilmek düzeyine nasıl ulaşabileceği konusunda fikirler ayrılıyor. Bu reformları yapacak iktidarın halka dayanması gereği de kabul olunuyor, ama halka dayanmak, halkın desteğini kazanmak terimlerinin anlamında bulanıklık var; bunlara farklı mânâlar veriliyor.

Kestirme yol taraftarlarına göre, bir kere iktidar ele geçirildikten sonra halk yararına işler görerek halkın desteği kazanılır, iktidar halka dayandırılmış olur. Bu görüş, halka dayanmayı pasif bir anlamda anlıyor. Oysa bu mânâda halkın pasif desteğini kazanan bir iktidar, mutlaka halkın yararına, halkçı bir idare demek değildir. DP. de başlangıçta halk tabakaları arasında büyük destek bulmuştu, ama halk yararına halkçı bir idaremiydi? Gerçekten halka dayanan bir iktidar, halkın memleketin idaresinde, reformların tasarlanma ve uygulanmasında, toplum yapısının her kesiminde aktif bir rol oynadığı iktidar şeklidir.

İYİ niyetli, namuslu, bilgili, vatansever aydın bir kadronun işbaşına geçtiğini bir an için varsayalım. Böyle bir kadro kendi kuvvetiyle iktidarı alamıyacağına göre, iktidarı kuvvete dayanarak ele alanlar bu kadroyu işbaşına çağıracaklar demektir. İlk soru, çağırılar mı? Çağırımları sadece bir ihtimâl, şu veya bu derecede kuvvetli bir ihtimâl, ama yine de bir ihtimâl, bir zorunluk değildir. Çağırımlar, tam yetki verirler mi? Verseler, gerçek kuvveti ellerinde tutanlar her an müdahale etmek imkânına sahip değiller midir? İktidarı, bütün rizikolarını göze alarak ele geçirmeyi başaran kuvvetlerin elbette kendilerine göre görüşleri, tutumları olacaktır. İktidar kadrosu ile teknik aydın kadro arasında fikir ayrılıkları, anlaşmazlıklar beliremez mi? Belirmemesi mümkün mü? O zaman kimin sözü geçer, hangi taraf ağır basar?

Dahası var. Memleketi yönetmeye, reformları yapmaya çağırılan kadro toplumu mevcut haliyle bulacaktır; yani, halk kütelleri uyarılıp teşkilâtlandırılmamış, teşkilâtli bir hareket içinde politik eğitim görüp şuurlanmamış, pasif, yukarıdan yapılan işlere karşı, aydınlara karşı kuşku dolu bir durumda. Diğer tarafta ise, henüz bütün iktisadi kuvvetine, yerleşik sosyal gelenek ve değerlerin kendilerine sağladığı nüfuz ve mevkilere sahip hâkim sınıflar.

USTTEKİ aydın kadro nasıl bu engelleri aşacak da halk tabakalarına ulaşacak, onları, onlardan yana olduğuna inandıracak? Halk yararına reformlar yaparak, tedbirler alarak mı? Ama dünyanın en mükemmel kanun, plân ve tedbirinin bile uygulanmasında aksaklıklar, pürüzler çıkar, bu bir. Halk yararına işlerden netice alınmaya başlayınca kadar bir sürenin geçmesi gerekir, bu ik. Ne kadar halkın yararına reformlar da yapılırsa kalkınma, uzun bir süre halkın daha fazla, daha randımanlı çalışmasını ve elde edilen gelirin büyük kısmının yiyip içmeye, giyinip kuşanmaya değil, biriktirmeye ve yatırıma ayrılmasını gerektirecektir. Önceden uyarılıp itimatı kazanılmamış kütlelere bu meseleler nasıl anlatılıp kabul ettirilebilir? Esasen yoksun, iyi beslenmemekten, çalışmaktan yorgun, hayatından şikâyetçi halktan daha fazla, daha randımanlı çalışması, bir süre daha fedakârlıklara katlanması nasıl istenir? İstense de gereken netice alınır mı? Bu da üç.

ANAYASA teminatı altında, demokratik, teşkilâtli politik hareket içinde halk kütelleriyle aydınlar kadrosu kaynaşmadıkça, küteller kadar aydınlar da bu hareket içinde po-

litik eğitim, karşılıklı itimat, ekip halinde çalışma ve iktidar için demokratik mücadele tecrübesi kazanmadıkça, yukarıdaki şekilde kestirmeden işbaşına getirilecek bir kadro halkın yararına reformları sanıldığı gibi kısa zamanda yapıp başarıyla uygulayamaz. Karşılaşılabilecek güçlükler, kaybedilecek zaman, enerji israfı, «uzun yol» denilen teşkilâtli, demokratik siyasal mücadele yolunun süresinden ve güçlüklerinden daha fazla olacaktır. Üstelik başarı ihtimali de daha zayıf. Bu çeşit tartışmalarda hep öne sürülen Nâsır'ın «Arap Sosyalizmi» misali de bizim görüşümüzü çürüten değil, doğrulayan bir misaldir. Nâsır iktidarı bugünkü Arap sosyalizmine gelinceye kadar 10 yıl kaybetti, on değerli yıl. Savunduğu sosyalizmin de nasıl bir sosyalizm olduğu tartışılır bir konu. Her devletçilik ve devletleştirme hareketi halktan yana, halkın yararına değildir.

SONRA, bizim memleketimiz meselelerini bilimsel açıdan kendi gerçeklerimize uygun olarak çözümlenmek iddiası nerede kalıyor? Genellikle «az gelişmiş memleketler» kategorisine girmekle beraber biz ne bir Gine veya Gana'yız, ne de Mısır. Tarihsel gelişmemiz bizi bir demokrasi denemesi düzeyine getirmiş. Bu düzey, Batıda ilk varılan demokrasi düzeyinden, hatta Batıdaki bugünkü düzeyden önemli farklılıklar gösteriyor. Sosyal devlet anlayışını, sosyal adalet ilkelerini getirmiş ve bu ilkelere uygun vatandaşlık hak ve hürriyetlerini teminat altına alan, devlete sosyal vazifeler yükleyen bir Anayasamız var. Anayasamızın bu muhtevası ile Batıdaki demokratik gelişmelerin uzun safhalarını şimdiden atlamış bulunuyoruz.

İşçilerimiz çok canlı bir sendikacılık faaliyeti, bütün memleket dâvâlarına karşı yakın bir ilgi gösteriyorlar. Kendi teşebbüsleriyle, tavizsiz, öz partilerini kurmak suretiyle de siyasal teşkilâtlanma şuuruna varmaya başladıklarını da gösterdiler. Ağır ekonomik baskıların tesiriyle köylümüzde de uyanış belirtileri var. Tarım işçilerimizde teşkilâtlanma istek ve çabası içinde.

Atatürk ilkelerini şekliyle değil, özü ile anlayıp bugünün şartlarına göre yorumlayan, ilerici aydınların, gençliğin sayısı gittikçe artmakta. Bu şartlar altında aydınlarımızın vazifesi, uyanmakta olan halk kütellerini Anayasa teminatı altında bulunan haklara dayanarak bütün bu hakların kâğıt üstünden hayata geçmesi uğruna teşkilâtlandırmaları, onları memleketin siyaset sahnesinde öz yararlarına aktif rol oynamaya çıkarmaları değil midir? Böylece, Anayasanın tam ve eksiksiz uygulanmasını engelleyen, kendi çıkarlarına uygun düzenin devamına çalışan kuvvetlere karşı halk, devleti etkileyen gerçek bir politik kuvvet haline getirilmiş olur. Bu demokratik politik mücadele içinde küteller de, aydın kadrolar da, iktidar ve gerekli reformların yapılması için hazırlanmış olur.

Bu görüş, biz de Batının geçtiği bütün safhalardan uzun uzun geçmek zorundayız, demek değildir. Bizim tarihsel gelişmemiz ve bugünkü şartlarımız ışığında, hem kısa, hem başarılı olacak yol Anayasa teminatı altında halk kütellerini bir an önce teşkilâtlandırıp onları aldatan partilerin tesirlerinden kurtarmak, kendi hakları uğruna politik mücadele yürüncesine sokmaktır. Geri kalmışlığın zararları yanında bir de faydası vardır: Sosyal gelişme tıkanıklığının biriktirdiği kuvvetler bir kere yol bulunca gelişme ve değişme çok süratli oluyor. Başka kestirme yol bekleyenlerimiz bu arada üç değerli yılı kaybetmiş olduklarını fark etmez görünüyorlar. Bu üç yıl içinde ilerici aydınlarımız halk kütellerini politik teşkilâtlandırmada güçbirliği etseler, halka «eğilmiş» değil, halkla beraber halk için mücadele yoluna gitselerdi, Anayasayı tam ve eksiksiz uygulamak, reformların yapılmasını sağlamak, şekli demokrasiyle gerçek demokrasi haline getirmek yönünde ne kadar mesafe alınmış olurdu! Böyle bir durumda, tarihsel gelenekleri bakımından devrimci, kaynağı ile halktan olan Ordumuz her zaman olduğu gibi bu demokratik gelişmenin de koruyucusu, desteği olurdu.

27 Mayıs'tan yarına

Müşerref Hekimoğlu

DEMOKRASİNİN BEKÇİSİ

27 Mayıs ihtilâlinin üçüncü yılına geldik. Bir Bayram olarak kutladığımız bu yıldönümünde toplumumuzun görünüşü şu:

Bir talım çıkarıcılar, top rak ve şehir ağaları ve bunların sözcüleri 27 Mayısı be sememiş görünüyor. 27 Mayıs öncesine dönmek hasretiyle yaşıyorlar. Bu küçük, mutlu azınlığa karşılık büyük çoğunluk, geniş halk tabakaları da 27 Mayısın Türk toplu muna açtığı yeni ufuklara yönelmiş bekliyor. Temelinde 27 Mayıs ihtilâlinin yatığı Anayasamızın eksiksiz uygulanmasını, Anayasayı günlük yaşantısında hissedeceği günlerin bir an önce gelmesini bekliyor. 27 Mayıs ihtilâlinin fikir hayatımıza getirdiği ortamda gittikçe genişliyor. Çıkarıcı çevreler bu ortamı bozmak, daraltmak, karalamak için vargüçleriyle çırpınıyorlar ama çabaları boşuna gidiyor. Çünkü vatandaş çıkarıcı davranışları oyunları iyi anlıyor, halka dönük çabaları değerlendireyor. Çıkarıcı oyunlar karşısında 27 Mayısın anlam ve bilincine varıyor. Kara

çalma politikasının içyüzünü daha iyi görüyor. 27 Mayıs'tan bu yana vatandaşın gözü daha iyi açılmış durumda. Bu yüzden geride üzücü olaylar bıraksak da üçüncü yıldönümünde hayli yol almış sayılırız.

27 Mayıs Atatürkçülüğe bir dönüş demek. Atatürk'ten bu yana, daha doğrusu ulusal kurtuluşumuzun ilk yıllarından beri halka çevrik çalışmalara, konuşmalara en çok 27 Mayıs'tan sonra rastlandı. Basınıımızda yeni gazeteler ve yayınlar yer aldı, partilere emeğiyle yaşayınların kurduğu bir parti katıldı, emeği toplumun en yüce değeri yapmaya çalışan Türkiye İşçi Partisi. Geniş halk yığınlarını mutluluğa yönlendirecek reform fikri 27 Mayıs'tan sonra yaygınlaştı. Toprak Reformu, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi kısaca sosyal adaleti gerçekleştirecek bünye değişikliği ihtiyacı 27 Mayıs'tan sonra daha bilinçli duyuldu. İnsan insana kul eden ağırlık sistemine karşı emeğin sömürülmesine karşı güçlü bir bayrak açıldı. Başka bir

deyişle ortaçağ kalıntısı bün yemizin hastalıkları yoklukları, çürükleri, özlemleri, tepkileri 27 Mayıs'tan sonra derinlerden yüzeye çıktı. Halk yığınları uyandı, iyi ile kötü, akla karayı açık ve se çik görmeye başladı. Bu uyanışı durdurmağa, 27 Mayıs getirdiği ortamdaki gelişmeyi önlemeye imkân yok artık.

Anayasamızın da demokrasimizin de en büyük güvenliği burada. Halkın Anayasamızın en uyanık bekçisi olmasında, insan hak ve haysiyetine yakışır bir şekilde yaşamak şartını, Anayasamızın eksiksiz uygulanmasına bağlı hissetmesinde...

Evet en büyük mutluluğumuz, güvenliğimiz burada. Ama bu mutluluğu ve güveni duymamız hiç şüphesiz görevimiz yapmamıza bağlı. Aydın kişileri olarak 'sorumluluğumuz' yüklenmemize ve çalışmamıza bağlı.

Acı ama gerçek, 27 Mayıs'lık da Atatürkçülük gibi taşıyor bugün. Bir bakıma herkes 27 Mayıs'çı, tıpkı Atatürkçü olduğu gibi, herkes 27 Mayıs'tan yana, 27 Mayısın ilkelerini benimsemiş görünüyor. 27 Mayıs'a davranmayı reddediyor. Ama sözleriyle davranışları birbirine uymuyor. Davranışlarında geçmişe hasret duy maktan kurtulamıyor. kişisel çıkarları öne alıyor, sorumlu kişiler olarak bu çıkarların sözcülüğünü yapıyor, demokratik yollarla yapılması istenen reform fikri ne karşı koyuyor, bu yolda ki çabaları soysuzlaştırmaya çalışıyor.

Şunu iyi bilmek gerekir Atatürkçülük te Atatürkçülüğe dönüş olan 27 Mayıs'ta sözle olmaz. Bir fikri benimsemek ve savunmak o fikri bütün davranışları mızda belirtmek demek. 27 Mayıs'a inanmak, bağlanmak da 27 Mayısın getirdiği fikir lere, kurumlara yönelmekle 27 Mayıs ortamını bozma malkla bir sözle Anayasayı eksiksiz uygulamakla gösterilir ancak. Bunu yapamayanların sevgisi havada kalır. Böylelerini uyarmak, Anayasamızın eksiksiz uygulanması için göreve çağır mak zorundayız. Bir başka görevimiz de halkımızın demokratik düzende söz sahibi olabilmesi için gerekli ortamı hazırlamak. Çünkü Anayasamızın tam uygulanması da 27 Mayısın ortaya çıkardığı reform gerçekleştirilmesi de plânlı kalkınmada halkımızın desteği ne, demokratik düzende söz sahibi olmasına bağlı. Bu görevi yerine getiremezsek tarih önünde sorumlu durma düşmekten kurtulmayız.

27 Mayıs ihtilâlinin üçüncü yıldönümünde Türk aydınları bir defa daha seslenmek gerek! Gelecek kuşaklar önünde sorumlu durma düşmemek için uyanıcı, eğitici rolünüzü iyi oynayınız, geç kalmadan yanya na geliniz. Tarih bu yolda ya kalanları affetmiyor!... 27 Mayıs'tan yarına güvenle bakmak için başka yol yok!

BİLDİRİ

27 Mayıs 1960; Kurtuluş Savaşı Türkiyesinin büyük günlerinden biri: 15 - 19 Mayıs, 23 Nisan, 30 Ağustos, 29 Ekim, 27 Mayıs.. 27 Mayıs Kuvayi Milliye ruhuna dönüşüdür. Atatürkçülüğün yeniden doğuşudur 27 Mayıs emekçi halkımızın tarih sahnesine bilinçle çıkma yolundaki çabasının ileri bir merhalesidir. Türkiye Cumhuriyetinin tabana oturma hamlesidir.

27 Mayıs'ta tarihimizin bir dönemi ebediyen kapanmıştır. 27 Mayıs Türk Sosyal Demokrasisinin meşruluğa kavuştuğu gündür. Sosyal hareketler o günden sonra daha büyük bir hızla gelişmeye başlamıştır. İşçinin köylünün, emekten yana aydınların sesi daha güçlü çıkıyor. Tarihimizde aşağıdan yukarı kurulan ilk parti, Türkiye İşçi Partisi, o günden sonra kurulmuştur. Sosyal adalet kavramı Anayasaya o günden sonra girmiştir. Millî gelirin hakça bölünmesi, Toprak

Reformu, Grey Toplu Sözleşme, Emekten yana Devletçilik, Planlı kalkınma gibi konular, 27 Mayıs'tan sonra yaygın birer millî dava haline gelmiştir. İnsan haklarına, Sosyal Adalet ilkesine dayanan Anayasamızın üstünlüğü esası, 27 Mayıs'tan sonra müeyyideye bağlanmıştır.

Demokrasimizin sosyal özünü yitirmek artık hiç bir çıkarıcı intikamcı grup'un harcı değildir. Anayasayı bir yana iterek yukarıdan aşağı bir yönetim sistemi kurmak ve hele yaşatmak artık kimsenin harcı değildir. Çünkü 27 Mayıs Anayasasını uyanık ve Demokrasiye bağlı, Silâhlı Kuvvetlerimiz, emekçi halk yığınları, Atatürkçü gençlik ve emekten yana aydınlarımız korumaktadır.

27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı Türk Milletine kutlu olsun.

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı
Mehmet Ali Aybar

İşçi Sigortaları Kurumu Genel Kurulunda acı tenkidler yapıldı

Gazeteciler Sendikası delegesi, Sosyal adaletçi düzenleyecek yasaların işverenin çıkarına işlediği gerçeğini ortaya koydu ve ilâç dolandırıcılığını açıkladı.

Ankara'da toplanan İşçi Sigortaları Kurumu Genel Kurulu, hafta sonunda kapandı. Ankara'da cereyan eden olaylar yüzünden her yılki seyri ni izleyemeyen Genel Kurul son günlerde ağır tenkitlere sahne oldu. İstanbul Gazeteciler Sendikası delegesi Sedat Ağralı heyecanlı bir konuşma yaparak dikkatleri ve şimşekleri üstüne çekti. Ağralı'ya göre «İşçilerin yüzde 61'inin hakiki ücretleri karşılığında üç kilo ekmekle yarım kilo kara zeytin alınabilen» bir düzende sigorta kanunları uygulanıyor. «Sosyal adaletçi düzenleyecek yasaların tümü işverenlerin elinde engizisyon aleti şeklini alıyor.» Ağralı bugünkü Teşkilât Kanununa göre Kurumun, işçinin cebinden devleti besleyen bir müesseseye olduğuna da değindi, nüfusun yüzde 1,5 unu teşkil eden mutlu azınlığın, milli gelirin yüzde 32 sini kemirdiği memleketimizde, işçilerin açlık ve ifaletin yanında bir de mesken endişesi içinde olduğunu anlattı. Özellikle şu görüşü belirtti:

«Sıkıntı çeken insan topluluklarına yaşama imkânı sağlamak için hızlı tempo ile kalınmaya gitmek, havanda su döğmeğe benzer.»

Bir kısım eczahanelerin ilâç yolsuzluklarına da işaret eden Ağralı şunları açıkladı:

«İstanbulda yapılan denetlemelerde 147 eczahanedeki 129 reçetede yazılı ilâci değil, fiatı daha ucuz olanı hasta işçiyi vermiştir. Bu eczacılar verdikleri ucuz ilâca rağmen reçetede yazılı pahalı ilâcin parasını Kurumdan almaktadırlar. Beher reçete başına düğün fazlalık 12 lira 12 kuruştur.» Ağralı bu durum karşısında şunu sormuştur:

«Bu düpedüz dolandırıcılıktır. Dolandırıcılar adalete teslim edilmiş midir?»

Enflasyon olursa

Sorumlu: «İşçidir»

Enflasyon olursa, yani paranın satın alma gücü düşerse, kâğıt paranın kıymeti altına göre gittikçe değersizleşir ve fiatlar da bu yüzden artar, kara zeytinin kilo su 8 liraya, etinki 15 liraya, patatesinki 6 liraya, dermanson fasulyenin ki 550 kuru-

şa çıkarsa bunun sorumlusu kimdir? Elbetteki iktisat ilminden ve para ekonomisinden haberdar olanlar derler ki:

Bunun sorumu hükümete düşer.

Meğer böyle değilmiş. Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, geçen hafta Zonguldak Maden İşçileri Sendikasının Kongresinde bir konuşma yaptı. Bakana göre hükümet, sendikalara gereken itibarı göstermektedir. Onların da ellerine geçen haklar nisbetinde (bu haklar henüz belli değil) sorumlulukları artırmak tadır. Memleket ekonomisi kötüye giderse, enflasyon olursa, bunun sorumluluğu yalnız hükümetin değil, sendikacıların ve işçilerin omuzlarına yüklenecektir. Ve «Bu şereflili sorumlulukları memleket yararına kullanacağımızdan hiç şüphemiz yoktur.»

Şimdi, Zonguldak Maden İşçileri Sendikası başkanlığına yeniden seçilen Mehmet Alpdündar, enflasyonun sorunundan kurtulmak için bakalım ne yapacak? İthal malları fiatlarının yükselmesini önleyecek? Kötü bir hasat yüzünden tarımsal ürünlerin fiatlarının yükselmesi ne mi çare bulacak? Çeşitli gelir grupları arasındaki çekişmeyi mi önleyecek? Sosyal - Politik bir karakter gösteren bu çekişmeleri bir sendikacı acaba nasıl sona erdirir de muhtemel bir enflasyonun sorunu sendikacıya yüklenebilir? İşte Bakanın izah etmesi gereken nokta galiba da budur.

Defterdarda grev başladı, durdu

Sümerbankın sosyal politikasının, özel sektördeki diğerden pek farklı olmadığı ortada. Hele Sümerbank fabrikaları içinde işçileri en çok mağdur olanı da Defterdar Mensucat. Bu fabrikada izlenen ve sık sık değiştirilen «Taktirler, yapılmayan zamlar, gerçekleştirilmeyen terfiler işçinin moralini bozdu. Netekim geçen hafta içinde Defterdar Fabrikasının Dokuma kısmında çalışan 270 işçilerini bıraktı. Fakat sonradan anlaşmaya varıldı ve grev bitti.

Sendikalar bilgi toplamaya başladı

Toplu Sözleşme ve Grev Kanunu tasarısı henüz kanunlaşmadı ama, sendikalar iş yerleri ve işçiler hakkında bilgi toplamaya, bir araya gelerek kuvvetleri birleştirmeye başladılar. Müskirat, tütün, gıda federasyonu teşkilâtından genel bilgi almaya başladılar. İşyerlerinde kaç işçi çalışıyor, bunların kaç sendikacı, sendikacı işçiler hangi sendikalara yazılı, bu işçilerden kaç erkek, kaç kadın? Bunların tesbiti sırasında 16 yaşından küçük işçi sayısı

da öğreniliyor. Ödenmekte olan asgari ücret soruluyor, en çok verilen ücretin de tesbitine çalışılıyor ve ortalama ücretin miktarı bulunuyor. Ayrıca tekel işyerlerinde ki işçilerden kaçının ücret baremi sınıfına göre, hangi sırada olduğu da araştırılıyor.

Bu arada sendikaların birleşmeleri de gerçekleşiyor. Türkiye Kamu İşçileri Sendikası ile Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası arasındaki ayrılığa son verme kararı aldı. Aralarındaki anlaşmazlık çok derinleştiği halde akliselimin üstün gelmesi üzerine Türkiye Gemi Adamları Sendikası ile Türkiye Denizcilik Sendikası birleşme kararına vardı. Bundan sonra Rüstü Güneri ve arkadaşları, Bahri Kunt ve arkadaşları, Feridun Şakir Ögünç ve arkadaşları âhenk içinde çalışacaklar. Böylece de denizcilerin kaybedilmiş bir çok hakları elde edilebilecek. Sendikacılar kendi aralarındaki didişmeyi bırakacakları için verimli çalışmalarına başacaklardır.

Tarım işçisinin ücreti ne olacak?

Tarım işçileri bugünkü düzende «üvey evlât». Ne bağlı oldukları bir tarım iş kanunu var, ne de sigortaları.. Çok düşük asgari ücretleri, bugünkü iş şartları ve endüstri işçilerinin ücretleri yanında devrede kulak. Türkiye Tarım İşçileri Sendikasının işçilerce en çok tanılan başkanı Lâtif Şah Çalışma Bakanlığına başvurmuş ve tarım işçilerinin argari ücretlerinin tesbitini istemiştir. Adana, İçel, Hatay, Maraş, Gaziantep ve Konyadaki tarım işçilerinin asgari ücretlerinin bir an önce tesbitini isteyen Lâtif Şah, kötü durumda olan tarım işçilerine tarım ağalarının elçileri aracılığı ile verdikleri düşük ücreti bakalm önleyebilecek mi? Asgari ücretleri tesbit komisyonlarının teşekkül tarzı ve hele Çalışma Bakanlığı asgari ücretlere itirazları tetkik kurulunun çok iyi ta-

nın başkanı Ekmel Onbulak bir sefer olsun tarım işçilerinden yana olacak mı? Geliri ve serveti çok olanlara, bu servetleri ölçüsünde saygı gösteren Ekmel Onbulak, yoksul tarım işçilerine bakalım neyi lâyük görecek?

Bir Kâbus daha kalktı

27 yıldan beri Türk işçisinin başında «Demoklesin kılıcı» gibi duran meşhur 72 nci maddenin mahkûmiyeti geçen hafta vesikalandı.

1936 yılında yürürlüğe giren İş Kanunu'nun 72 nci maddesi, grevi yasaklayan hükümleriyle, Türk sendikalarının serbestçe gelişmesine ve işçilerin sosyal ve ekonomik haklarının kurtarılmasına engel oluyordu. Bu 72 nci maddenin Türk Ceza Kanunu'na atfen getirdiği şiddetli müeyyideler, dürüst ve namuslu sendika yöneticilerinden bir çoğunun, patronların şikâyeti üzerine mahkemelerde yıllarca çile çekmelerine sebep olmuştu. Bu madde son olarak geçen yıl Lâstik İş Sendikası Başkanı Rıza Kuas ile on arkadaşına uygulanmış. Derby Lâstik Fabrikası'nda çalışan işçile-

rin haklarını aradıkları için savcılık'ca haklarında greve tevkil iddiasıyla dava açılmıştı.

Sendikacıların «Grevin Anayasaya aykırı olduğu» gerekçesiyle yaptıkları itiraz üzerine Zeytinburnu Asliye Ceza Mahkemesi, Kuas ve arkadaşlarının dosyasını Anayasa Mahkemesi'ne havale etmiş ve Anayasa Mahkemesi de 6 Mart 1963 tarihinde grevin Anayasaya aykırı olmadığına karar vermişti. Böylece, sendikacılar hakkındaki davada düşmüş oluyordu.

Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi kararının gerekçesinde aynen şöyle denilmektedir:

«Grevi mutlak olarak yasaklayan ve itiraz konusu bulunan İş Kanunu'nun 72. maddesinin grev hakkını kesin olarak kabul eden Anayasa'nın 47. maddesinin 1 nci fıkrasıyla bağdaşmadığı açıktır.

Bu sebeplerle, İş Kanunu'nun 72 nci maddesindeki grev yasağına ilişkin hükümlün iptali gerekir.»

Böylece sosyal gelişmemizi önleyen bir kâbus daha ortadan kalkmış olmaktadır. Türk işçisine geçmiş olsun.

Mersinde yapı işçilerinin grevi

Türk işçisi, hak arama şuurunun ve sorumluluk duygusunun güzel bir örneğini geçen hafta Mersin'de gösterdi.

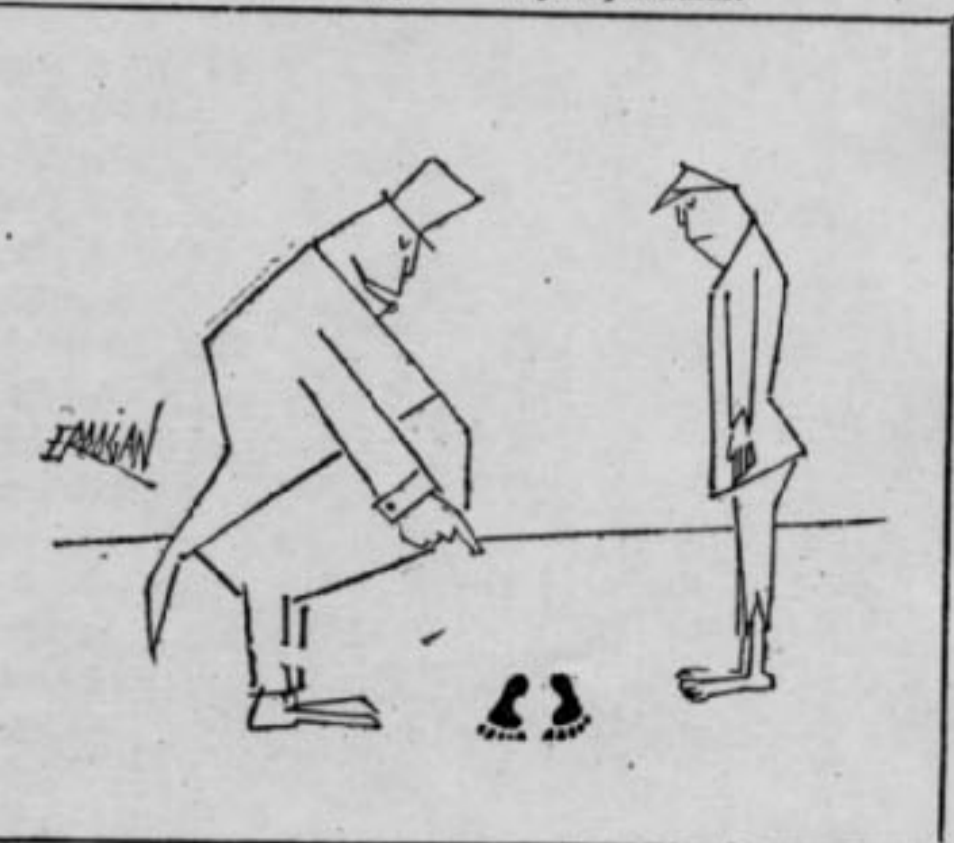
İşçi Sigortaları Kurumu hastahanesi inşaatında çalışan 70 kadar yapı işçisi Nisan aylıklarını halâ almamışlardı. Yapı İş Sendikası Güney Bölgesi Mersin Şubesinin devamlı uyarılarına rağmen, inşaatı yapan Ray - Simes Şirketi, işçilerin haklarını ödemeğe bir türlü yanaşmıyordu.

İşverenin bu uzlaşmaz tutumu karşısında 70 işçi, 21 Mayıs sabahı yarım günlük bir greve başvurmak zorunda kaldılar. 21 Mayıs gününün olağanüstü olayları dolayısıyla grevi daha fazla uzatmayı mahzurlu bulan işçiler, bu diretmelerinin karşılığını, bayram yevmiyesi, fazla mesai ücretleri de dahil bütün haklarını tahsil ederek görüldüler. Bu arada işverenin bu direnişi önlemek için giriştiği zavallıca teğebbüsler, işçi ile sendikanın arasını açmak için uğraşması hiçbir sonuç vermedi.

Mersin Grevi ile işçiler, haklarını alamadıkları zaman nasıl direneceklerini ve memleketin selâmeti gerekirdiği zaman da nasıl feragat göstereceklerini ortaya koymuş oldular.

Patronun mühürü

— Nah Bu toprak senin

Hürriyet ve Demokra

27 Mayıs'ın Türk ulusuna armağanı olan Yeni Anayasamız, Türkiye'de halkın onayı ile yürürlüğe girmiş ilk kanundur. Kökleri Kurtuluş savaşı Türkiyesine uzanan yeni Anayasamız, çağdaş uygarlığa yönelmiş, halkçı, çağdaş anlamda demokratik, devletçi, devrimci, laik, sosyal ve barışçı bir cumhuriyet kurmuştur.

Anayasa'mızın ideolojik temelleri gerçeklikle ortaya konabilmek için bu belgede yer alan ilkeleri bir birini tamamlayan ve karşılıklı etkileyen iki oluşun mihengine vurmak; bu ilkeleri hem Kurtuluş Savaşı yıllarının gerçekleri, gelenekleri yönünden, hem de 200 yıllık Batılılaşma çabalarımız açısından değerlendirmek gerekir.

Gerçekten de son iki yüz yıllık tarihimizin en belirgin bu iki akımı göz önünde tutulmadıkça; tarihimizin bu oluşu çağdaş uygarlığın değerleriyle karşılaştırılmadıkça; hele Türk halkının ulusça özgürlüğe, bağımsızlığa kavuşmak için giriştiği ve insanlık tarihinde yeni bir çağ açan ulusal Kurtuluş Savaşımızın halkçılık ilkesi ve buna bağlanan ekonomik, sosyal, politik görüşler ön celikle ele alınmadıkça cumhuriyet tarihinin hiçbir olayı bütün gerçekliği ve yönleriyle kavranamaz; yorumumuz, yönümüz doğru olarak çizilemez.

1 - Halkçılık ve insan

haklarına dayanan

çağdaş demokrasi:

Kurtuluş Savaşı'ndan bu yana, bütün anayasalarımızın en belirgin özelliği, halkçı karakterde oluşlarıdır. Halkçılık 1921 den beri bütün Anayasalarımızın esinlendiği temel ilkedir. Yeni Türkiye bir halk savaşı olan, ulusal kurtuluş savaşıyla doğmuştur. Bilindiği gibi, Kurtuluş Savaşı'nda silaha ilk sarılan halk oldu; en ağır yükü o taşıdı; zaferi ölümsüz Atatürkün başkumandanlığında o'nun süngüsü kazandı. Kuvayi Milliye çeteleri, silahlı ilk savaş birliklerimizdir. İlk uyanış ve direniş merkezleri olan «Müfadaa-i Hukuk» Cemiyetlerini de, yine halk kurmuştur. Bir halk çocuğu olan Atatürkün dehası, halkla beraber olmak, halkı halkla birlikte yönetmek ve yüceltmekte kendini göstermiştir.

Atatürk halkçılığı şöyle tanımlar: «Biz hayatını, istiklali ni korumak için çalışan erbabi zayıf; zavallı bir halkız. Mahiyetimizi bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız! Binaenaleyh her birimizin hakkı vardır, selâhiyeti vardır. Fakat çalışmak sayesinde bir hakkı iktisap ederiz. Yoksa, arka üstü yalmak ve hayatını saydan muarra geçirmek isteyen insanların bizim hey'eti içtimaiyemiz içinde yeri yoktur, hakkı yoktur! O halde ifade ediniz efendiler! Halkçılık nizamı içtimaisini, sayıne, hukukuna istinad ettirmek isteyen bir mesleki içtimaidir.» (Aralık 1921)

Çalışan insanı, toplumun en yüce değeri olarak kabul eden bu halkçılık anlayışı, Atatürkçülüğün şüphesiz temel ilkesidir. Öteki ilkeler, halkçılık ilkesinden fıskırmıştır; halkçılığın gerçekleştirilmesine yarayan, halkçılığın amacına ulaştırılan aracı ilkelere dir. Cumhuriyetçi

lik olsun, devletçilik olsun, devrimcilik, laiklik olsun, halkçılığın zaman içinde gelişip kendi kendini tam bulmasına hizmet ederler.

Yeni Türkiye halkçı karakterde bir devlet olarak kurulmuştur. T.B.M.M.'nin 21 Ekim 1920 günlü bildirisinde devletin temel karakteri şöyle belirtiliyor:

«Türkiye Büyük Millet Meclisi.. hayat ve istiklaliyi yegâne mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizm tehakküm ve zulmünden kurtararak irade ve hâkimiyetinin sahibi kalmakla gayesine vâsıl olacağı kanaatinde dir. Türkiye Büyük Millet Meclisi halkın öteden beri maruz bulunduğu sefalet sebeplerini yeni vesait ve teşkilât ile kaldırarak yerine refah ve sadet ikame etmeği başlıca hedef bilir.

Binaenaleyh toprak, maarif, adliye, maliye, iktisadi evkaf işlerinde ve diğer mesailde istimal uhuvvet ve taavvünü hâkim kılarak, halk ihtiyacına göre tecdüdat ve tesisatı vücud getirmeğe çalışacaktır. Bunun için de siyasi, içtimai umdelerini millet ruhundan almak ve tatbikatta milletin temayülât ve an'atını gözetmek fikrinde dir. Binaenaleyh, Türkiye Büyük Millet Meclisi, memleketin idari, iktisadi içtimai umum ihtiyacına müteallik ahkâmı peyderpey tetkik ve kanun şeklinde tatbik mevkiine vâzeyle meğe başlamıştır.»

Halkçılık, halkı yaratıcı kaynak ve son gaye olarak bilen; toplum hayatını emeğiyle yaşayan halkın menfaatleri açısından düzenlemeği şart gören, ekonomik, sosyal, politik ve ahlaki bir meslektir. Toplum hayatında maddi, manevi bütün zenginliklerin, bütün değerlerin halkın yaratıcı emeğiyle meydana gelmesine inanan halkçılık, emeği toplumda en yüce değer olarak tanır. Gerçekten de uygarlık tarihi ile emeğin tarihi birbirinden ayrılmaz bir bütün teşkil etmektedir. Halk emeğiyle yaşar, her şey emeğin ürünüdür. Atatürk yukarıya aldığı sözleriyle bu gerçeği kuvvetle ortaya koyuyor.

Bugünkü anayasamız da halkçılık temelinden hareket etmiştir. Halkçılık teriminin kullanılmaması olmasına bakarak, yeni anayasamızın halkçı karakterde olmadığı sonucuna varmak, elbette yanlış olur. Çünkü Kurtuluş savaşlarının yaratığı Türk Devleti yaşadığı müddetçe hiçbir anayasa bu devletin kurucu unsuru olan halkçılığa sırtı dömez. Yeni anayasamız, başlangıç kısmında: «Türk Ulusu'nun.. millî mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk devrimlerine bağlılığın tam suuruna sahip» olduğunu ifade etmekte, Kurtuluş Savaşı Türkiyesi'nin dayanakları ve gelenekleriyle devam ettiğine işaret ediyor. Fakat, yeni anayasamızın halkçı karakteri, sosyal bir hukuk devleti kurmak için getirdiği yeni kural ve kurumlardan ortaya çıkmaktadır.

2 - Halkçılık ve cumhuriyetçilik:

Tarihimizin şartları içinde halkçılık, cumhuriyetçilik biçiminde gelişmiştir. En az son iki yüz yıldan beri halka karşı, her türlü ilerlemeğe engel teşkil eden bir hükümet, bir idare biçimi olan padişahlığın millî mücadele ruhu ile bağdaşması ve yaşamağa devam etmesi düşünülemezdi. Kurtuluş Hareketi'ni bastırmak için, emperyalist kuvvetlerle işbirliği ederek Anadolu'ya silahlı kuvvet gönderecek kadar ulusal şeref ve haysiyet duygularını yitirmiş, düpedüz ihanete sapsmış olan padişahlık idaresi, Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin kurulması ve Kurtuluş Savaşı'nın zafere ulaşması sonucunda tarihe karışmış, ulusal egemenlik kayıtsız şartsız Türk Ulusu'na geçmiştir. Böylece yeni Türkiye'nin kurucu unsuru olan «Türk Halkı, iradesini «hâkim ve âmir kılan» biricik hükümet ve idare şekli cumhuriyeti kabul ve ilân etmiştir. Halkçı idarenin devlet ve hükümet biçimi olan cumhuriyetçilik 1924 anayasasından beri, devlet hukukumuzun değişmez ve değiştirilmez bir ilkesidir. Türk Devlet Hukuku açısından halkçılıkla cumhuriyetçilik birbirini tamamlayan kavramlardır.

«b - Çağdaş anlamda demokrasi: Kurtuluş Savaşı Türkiyesi'nin gelişip dönüştürerek ulaştığı çağdaş demokrasi düzeni anlayışı, ne kendi tarih şartlarımızdan büsbütün bağımsız ne de insanlığın ortak tarihinde yaşayan demokrasi anlayışından apayrı, kendimize göre biçim vermekte serbest olduğumuz bir kavram değildir. Gerçekten de çağdaş demokrasi kavramı, halka dayanan, halkçı olan yönüyle kurtuluş savaşı Türkiyesi'nin devlet ve hükümet sistemine uygun düşmekte; fakat insan hak ve hürriyetlerine, sosyal haklara dayanan yönüyle de bizi insanlığın ortak değerlerine bağlamaktadır. Bu gerçeği anayasamız başlangıç kısmında 2. nci maddesinde «demokratik hukuk devletinin» özünü kesinlikle açıklamıştır. Anayasamıza göre, demokratik hukuk devleti; insan ve hürriyetini, ulusal dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdi ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirme ve teminat altına almayı mümkün kılacak cumhuriyetçi, demokratik, laik, barışçı, ulusal ve sosyal bir toplum düzenidir.

Kökleri kendi tarihimizde, Kurtuluş Savaşları'nda olan bu demokrasi anlayışı yukarıda belirtildiği gibi bir yönüyle insanlığın ortak mirasıdır. Ve mes'eleye bu açıdan bakılınca anayasamız demokratik hukuk devleti kavramını açıkça tanımlamış olmasa idi bile, uygar insanlık ailesinin bir üyesi, 1948 günlü «İnsan Hakları Evrensel Bildirisi»ne ve 1954 günlü «İnsan Hakları ve Ana Hürriyetini Koruma Sözleşmesi»ne imza koymuş bir ulus olarak, demokrasiyi yine yukarıdaki özüde ve biçimde anlayıp uygulamak zorunda idik.

Gerçekten de, anayasamızın 45 nci maddesinin son fıkrasına göre: «Üsulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir» ve bunlar hakkında Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağından hattâ bu anlaşmaların kanundan üstün oldukları ve iç hukukta anayasa ile aynı kuvvette, uluslararası hukuk bakımından ise hattâ anayasa'dan da kuvvetli bulduklarını kabul etmek gerekir.

Adı geçen sözleşme, başlangıç

bölümünde çağımız demokrasilerinin ortak anlayışını şöyle açıklamaktadır:

«Avrupa Konseyi üyesi olan âkit hükümetler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948'de ilân edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ve bu beyannamenin metninde zikredilen hakların her yerde ve fiilen tanınmasını ve tatbik edilmesini sağlamaya matuf bulunduğunu; Avrupa Konseyi gayesinin üyeleri arasında daha sıkı bir birlik kurmak olduğunu ve insan hakları ve ana hürriyetlerinin koruma ve gelişmesinin bu amaçlara ulaşmak yollarından birini teşkil ettiğini dikkat nazarına alarak; dünyada barış ve adaletin asıl temelini teşkil eden ve idamesi her

Mehmet

(Türkiye İşçi

şeyin fevkinde olan, bir taraftan hakikaten demokratik bir siyasi rejim ve diğer taraftan insan haklarına müşterek hürmet ve bu konuda ortak anlayış esaslarına istinaden bu ana hürriyetlerine derin bağlılıklarını teyid ederek:

Aynı telâkkiye taşıyan ve idari ve siyasi an'anelere ve hürriyete saygı ve hukukun üstünlüğü hususunda müşterek bir mirasa sahip bulunan Avrupa devletleri hükümetleri sıfatıyla evrensel beyannamede yazılı bazı hakların müştereken sağlanmasını temine yarayacak ilk tedbirleri almayı kararlaştırarak aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır.»

Batı demokrasisi bilindiği gibi, emeği temsil eden kuvvetlerle sermayeyi temsil eden kuvvetler arasında bir denge rejimidir. Politik partileri, basını, çeşitli dernekleriyle emeği temsil eden sınıf ve zümreler, sermayeyi temsil eden sınıf ve zümrelerin politik partilerinden, basınlarından ve çeşitli derneklerinden kurulu politik kuvvetin karşısında kâh frenleyici, kâh uyarıcı; fakat her zaman toplumu ilerletici bir denge kuvveti kurmadıkça batı anlamında demokrasi denemez. Temel hak ve hürriyetler ancak böyle bir denge rejimi içinde gerçekten teminata kavuşur. Ve kâğıt üzerinde kalmağa mahkûm güzel sözler ve dilekler olmaktan öte, kararlı günlük hayatımızda gerçekleştirilen kurallar haline gelirler.

2 - Devletçilik ilkesi:

Devletçilik, halkçılığın tamamlayan bir ilkedir. Yeni anayasamız da gerçik terim olarak kullanılmamıştır. Ama yeni Türkiye'nin doğuş şartlarının yarattığı bu vazgeçilmez temel ilkeye bağlı kaldığımız gerçeği, yeni Anayasa'mızın genel maddelerinden ve bir çok maddelerinde deki hükümlerden ortaya çıkmaktadır.

Kurtuluş Savaşı ile yeniden kazandığımız anavatanı uygarlık ögelerinde yeni baştan kurmak; her bakımdan yoksun Türk Halkı'nı, Batı uluslar seviyesine ulaştırmak toplumumuzu çağdaş uygarlığın maddi, manevi her türlü ürünleri

İsmimizin temeli Anayasa

den yararlandırmak için biricik çıkarıcı yol. Devletin itici, yönetici, yapıcı, yapıcı ve düzenleyici elini, toplumumuzun halktan yana bağla ca kuvveti olarak tanımaktı; yine de öyledir. Ulusal Kurtuluş Savaşı ile politik bağımsızlığa kavuşmuş Türk Ulusu'nun, özel teşebbüsle kal kınması düşünülemezdi; yine de düşünülemez. Bundan dolayı Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki tereddütlü taibikattan sonra, devletçilik yeni Türkiye'nin temel ilkesi olmuştur ve bugün de öyledir.

Anayasa'mızın, özellikle 2 nci bölümünde yer alan hükümler kar şısında, Cumhuriyet Türkiye'si'nin bu temel ilkesine bugün de bağlı kaldığımız şüphe götürmez: Toprak mülkiyeti, kamulaştırma, devletleştirme hakkındaki maddeler;

Ali AYBAR (Türkiye'nin Genel Başkanı)

devlet, özel teşebbüsün ulusal ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır» diyen 40 nci madde; ve «ekonomik ve sosyal hayatın adaletle, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yararlı bir yaşayış seviyesi sağlanmasını amacına göre düzenleneceğini; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı; demokratik yoldan gerçekleştirilmek amacıyla yarımların toplum yararının gerektirdiği önceliklerle yönetileceğini, kalkınma planları yapılacağını» belirterek devleti bu yolda görevlendiren 41 nci madde, anayasamızın devletçi karakterini açıkça göstermektedir.

Kaldı ki Türkiye gibi gelişmemiş, geri kalmış bir toplumun ekonomik ve sosyal alanlarda kalkınması, 20 nci yüzyılda ancak devlet eliyle ve plân yoluyla mümkün olabilir. Bu gerçek bugün artık bütün bilim adamlarınca kabul edilmiştir. Geri kalmış bir toplumun özel teşebbüs yoluyla kalkınabileceğini ileri süreren gerçek bilim adamına rastlanmıyor. Bütün bunlardan dolayı devletçilik, halkçılık ve demokrasi ilkelerini tamamlayan temelli bir ilke olarak muhafaza etmek zorunlu dayız.

3 - Türk milliyetçiliği

ve Lâiklik ilkeleri:

Türk milliyetçiliği ve lâiklik, halkçılık ve devletçilik ilkeleri gibi tarihimizin özel şartlarının yarattığı temel ilkelere.

Türk Milliyetçiliği, yüz yıllardır bir yarı-sömürge durumunda yaşamış halkımızın yabancı boyunduruğuna, emperyalizme ve kapitallizme karşı tepkisinin, ideolojik plânda ifadesidir. Bağımsızlık fikri ne sıkıca bağlıdır. Türk milliyetçiliği ulusun bütün fertlerini kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün sayar. Ve milletimizi dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip bir üyesi olarak, bilimde tek nikte, kültürde ekonomik ve toplum hayatının her alanında, daima

yüceltmeyi bir amaç bilir. Gerçi Türk milliyetçiliğinin köklerini daha gerilere götürmek gerektir. Türk milliyetçiliği Kurtuluş Savaşı ile ortaya çıkmıştır. Osmanlı devletin son yıllarında gelişmiş bir ideolojidir. Fakat bu ideolojinin halka mal oluşu, ancak Kurtuluş Savaşı ile olmuştur.

Türk Milliyetçiliğini, milliyetçilik kavramına batıda verilen anlamda kesinlikle ayırt etmek şarttır. Çünkü Türk Milliyetçiliği, ırkçı, gövnen, saldırgan, başka ulusları aşağı gören gerici ve zararlı bir ideoloji değildir. Onu bu anlamda kullanırlar varsa, Türk Milliyetçiliğini gerçek yönünden saptırırlar, demektir. Batı'da milliyetçilik emperyalizmin eline verilen saldırgan ve başka milletleri kahredici bir silâhtir. Türkiye'mizde ise, Atatürk Milliyetçiliği, emperyalist saldırı ve tasallutlar karşısında Türk Halkı'nın varlığını korumasına ve Kurtuluş yolunu bulmasına hizmet ettiğinden başka, bütün mazlum milletlerin uyanışlarına ve kurtuluşlarına da sık tutan bir ideoloji olmuştur.

Türk Milliyetçiliği, lâiklik ilkesi tamamlamaktadır. Lâiklik, Türk Ulusu'nun gerilikle savaşta dünya ulusları ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olma yolunda, çağdaş uygarlığa bir an önce ulaşma çabasında, en sağlam dayanağıdır. Türkiye, din temellerine oturmuş, ilhamını din kurallarından alan bir devlet kaldıkça, toplumun geri temel yapısını değiştiremezdi; çağdaş bilime, tekniğe, kavuşmak için gerekli ilerici, psikolojik ve düşüncel ortamı bulamazdı. Bundan dolayı cumhuriyetle beraber din devlet işlerinin kaynağı olmaktan çıkarılmış, kişisel hayatın sınırları içindeki kutsal ve gerçek yerini bulmuştur.

4 - Devrimcilik ilkesi:

Yeni Türkiye'nin belirgin özelliklerinden biri de, şüphesiz devrimci karakterde bir devlet oluşudur. Kurtuluş Savaşı ile sadece politik bağımsızlığa kavuşan Türkiye'yi yaşatmak için toplumun ekonomik, sosyal temel yapısından kültürel yapısına kadar, ulusal varlığımızın tümünü ve sosyal hayatımızın tümünü kesinlikle dönüştürüp değiştirmek gerekmiştir. Toplumun temel yapısında köklü dönüşümlere gidilmeden, elde edilen politik bağımsızlığın bile uzun zaman muhafaza edilemeyeceğini ölümsüz Atatürk, savaşın hemen sonra, bütün çıplaklığı ile görmüştür. Dumlupınarda 1924 yılında yaptığı konuşmada Atatürk bu noktaya işaret ediyor. Toplumumuzun temelden yenilenme ihtiyacı Atatürk devrimleriyle karşılanmak istenmiştir.

Atatürk Devrimleri'ne ve onun devamı olan 27 Mayıs'a bağlı olan yeni anayasamız, Kurtuluş Savaşı Türkiye'si'nin felsefesine uyarak donmuş ve değişmez gerici toplum düzeni anlayışını reddetmiştir. Tarih şartlarının etkisiyle yeni anayasamız, devrimci, bir dünya görüşünü benimsemiş buluyor.

Anayasa'mızın doğru anlaması, doğru yorumlanması için gözden asla çıkarılmaması gereken bu devrimci karakter, başlangıç kısmında Atatürk devrimlerine bağlılık ifade edilmiş olmasın

dan başka Anayasa'nın genel muhasebesinin de ortaya koyduğu bir gerçektir.

Gerçekten de devletin sosyal karakter taşımasının; sosyal adalete inanmanın ve sosyal adaletle bağdaşmayan politik, ekonomik ve sosyal bütün engellerin kaldırılacağını ilân etmenin, anayasamızın devrimci karakterini ve evolyonist görüşünü dile getirdiği inkâr olunamaz.

Beri yandan, Anayasamızın «çağdaş bilim ve eğitim esaslarına» bağlı olması da, biz ister istemez devrimci bir dünya görüşüne, ilerici ve ilerletici tutum ve davranışlara götürmektedir.

Sadece sosyal adalet ilkesinin kabul edilmiş olması bile, toplumun ekonomik ve sosyal temel düzeninin değişen tarih şartlarına göre yenilenmesini, üretim münasebetlerinin yeni şartlara uydurulmasını, gerekli kılma, anayasamıza devrimci karakter kazandırmaktadır.

Anayasamız hiç şüphesiz, donmuş, değişmez bir toplum düzeni anlayışının tam karşısındadır. 27 Mayıs'ın getirdiği anayasamız, Atatürk devrimlerinin dondurulma teşebbüslerine karşı meydana gelen kesin tepkinin belgesi olarak, ulusunun çağdaş uygarlığa bir an önce ulaşmasını engelleyen ekonomik, sosyal, politik düzenin ileriye doğru gelişip dönüşmesini durduran her türlü tutucu, gerici ve ilerletici sınırları aşmak, amaç ve ülküsünü dile getirmektedir. Hatta, anayasamız bu amaç ve ülkü yolunda kendisinin bile değiştirilebileceğini kabul ve ilân etmiştir. (Madde 155)

5 - Barışçılık ilkesi

Kurtuluş Savaşımız'ın ideolojisi, sadece Türkiye'nin değil, bütün sömürge halklarının, bütün bağımlı ulusların, yabancı boyunduruğundan kurtuluşu ve insanlık ailesinin eğitim ve özgür üyeleri olarak, barış içinde yaşamaları özlemini ifade eder. Bu özlem «Cihanda sulh» ilkesiyle ifade edilmiştir.

Anayasamızda yer alan «Cihanda sulh» ilkesinin üzerinde ne kadar durulsa yeridir. Atom ve hidrojen silahlarının insanlığı toptan tehdit ettiği bu silahların geliştirilmesi için denemelerin gelecek kuşakların sağlığını şimdiden tehlikeye düşürdüğü bir çağda; üstelik teknik ilerleme ve kültürel kalkınmanın ulusal kaynaklarımızın tümünü olumlu yolda şerhber etmemişi zorunlu kıldığı tarihimizin şu kritik döneminde; dünya barışının sağlam ve adil temeller üzerine oturtulması, insanlık ailesi için olduğu kadar özellikle ulusumuz için bir ölüm kalım davası haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti «Cihanda sulh» ilkesinde ulusal varlığının teminatını da görmekle, bunun tabii sonucu olarak, uluslararası anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesini, saldırgan harplerin mahkûm edilmesini; dolayısıyla uluslararası kontrollü genel ve gerçek silahsızlanmaya gidilmesini ister; ve Birleşmiş Milletler Anayasasına bağlılığı ve büyük küçük bütün dünya ulusları ve devletleriyle eşitlik içinde, haysiyetli münasebet

ler kurulmasını, dış politikasının şaşmaz karakteristiği olarak görür

6 - Anayasanın üstünlüğü ilkesi:

Açıkladığımız bütün öteki ilkeler anayasanın üstünlüğü ilkesinin pratik sonuçlar vermesi takdirinde gerçekleşme yoluna girerler. Anayasanın üstünlüğü ilkesi, çağdaş devlet hukukunun temel ilkelerinden biri belki de başta gelenidir.

İnsan hak ve hürriyetlerine dayanarak demokratik düzenin gerçek teminatı anayasanın idare edenlerce çiğnenmesinde gizlidir. Bundan dolayı çağdaş devlet hukuku anayasanın üstünlüğünü fiilen sağlama çabı kurullar ve kurumlar yaratmıştır.

Bilindiği gibi anayasanın üstünlüğü ilkesi, 1924 Anayasası'nda da yer almıştı. Yeni anayasamız bu ilkeyi sade nazariyede benimsemekle kalmamış, bunun toplum hayatımızda yeri olan, gerçekten uygulanabilir bir hukuk kuralı olmasını istemiştir. Ve devlet hukukumuzda yeni bir çığır açan Anayasa Mahkeme'sini kurmuştur.

Anayasa'mızın 8 nci maddesi, Anayasa'nın üstünlüğünü ve bağlayıcılığını ilân eder. 132. maddesi, mahkemeleri önce anayasa hükümlerini gözetme zorunlu kılar. Anayasanın 11. maddesi de, temel hak ve hürriyetlerin özüne kanunla da dokunulamayacağını bildirir. Ve 145-152. maddeleri, anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesinin fiili müeyyidelerini düzenler. Artık hiç bir kanun anayasaya aykırı olamaz. Anayasa hükümleri, yasama ve yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin emeği yüce değer bilen halkçı ideolojisinden hareketle, çağdaş on lamda demokratik sosyal bir hukuk devleti kurmak amacıyla olan yeni anayasamız, kişi dokunulmazlığını, düşünce ve inanç hürriyetlerini ve bunların tabii sonucu çağdaş demokrasinin sosyal hukuk devleti düzeninin vaz geçilmez bütün hak ve hürriyetlerin toplumumuzun ekonomik, sosyal, politik ve hukuki temel ilkenlerinin kaynağı ve dayanağı olarak kabul etmiş; ve çağdaş bilim biricikliği gösterici olduğu inçacıyla toplum hayatını devrimci bir açıdan değerlendirip kavrayan anayasamız bu temel düzenlerin, halkın, bilim ve tekniğin ilerletici etkisiyle, boyuna değişip dönüşen toplum gerçekleri yönünde ve değişen gerçeklerle ahenkli olarak değişip dönüşmesi ni öngörmüştür.

Bundan dolayı, Anayasamız, statükocu görüş ve davranışları, statik imtiyazlı durumları reddeder. İnsan bireyine, halkın yaratıcı emeğine bir araç gözüyle bakarak her türlü dikta rejimlerine özellikle toprak ağalarının, kamu zararına çalışan spekülasyoncu, sömürücü sermaye sahiplerinin kapalı veya açık tahakkümüne kesinlikle karşıdır. İnsan hak ve hürriyetlerine aykırı, demokratik denge rejiminin kurulmasını, uygun biçimde işlenmesini kötüleyen bütün kanun ve davranışları hükümsüz kılar.

Son toprak reformu tasarısı ve gerçekler...

Suat AKSOY

Toprak reformu kanunu tasarısı üzerinde çalışmaların bitirilmekte olduğuna dair haberler gazetelerde yer almakta ve yeni tasarısı hakkında bilgiler verilmektedir. Öyle görülüyor ki, 27 Mayıs'tan önce sözünün bile edilmesi mümkün olmayan toprak reformu hareketini artık hasıraltı etmek kabül değildir. Memleketsever aydınlar toprak reformu istemekte, yazarlar bunun gerçekleşmesi için yazılar yazmakta, hattâ ve hattâ köylüler "toprak isteriz" diye yürüyüş yapmaktadır.

Gerçekten, bu işi ele almanın artık zamanının geldiği anlaşılıyor. O halde ne yapmalı? Hemen, bir komisyon kurarak bir tasarısı hazırlatmalı. Ondan sonra bir komisyon ve bir tasarısı daha. O da olmadı, bir komisyon ve bir tasarısı daha. 27 Mayıs'tan beri toprak reformu kanunu hazırlamakla görevli komisyonlar durmadan tasarılar hazırlamakta. Fakat bunların hiçbirini gün ışığına çıkarmak imkânını bulamamıştır.

Meselenin nezaketi

Ama iş Anayasaya toprak reformuna ait bir madde koymaya gelince meselenin nezaketi daha o zaman anlaşılmalıdır. Anayasanın hiçbir maddesinin toprak reformunda ödeme süresini tesbit eden 38 inci maddesi kadar tartışma ve çekişme konusu olmadığı hatırladadır. Bu maddenin ileride uygulanacağı meçhul bir toprak reformunun ödeme süresini tesbit etmek istemesi bile bir çok politikacılarımızı çileden çıkarmaya kâfi gelmiş; bu vesileyle kollektivizme mi çıktığımız sorular da bu lunmuştur. Uzun pazarlıklardan sonra şimdi yürürlükte bulunan 10 yıllık taksit müddetinde karar kılınmıştır. Şüphesiz bir ödeme süresinin tesbitini bu kadar güçlükle tayin edilebilmesi ilerideki bir toprak reformunun akıbeti hakkında da pek bir fikir veriyordu.

Şimdi gazetelerde yeni toprak reformu kanunu tasarısının Bakanlar Kuruluna sunulduğunu ve pek yakında Büyük Millet Meclisine getirileceğini okuyoruz. Verilen kısa bilgiye göre — tasarısının bütününe görmek imkânını bulamadık; malûm olduğu gibi böyle tasarılar kamu oyunundan gizlenir ve bir devlet sırrı gibi saklanarak açıkça tartışılması önlenmek istenir — yeni tasarısı Cavit Oral'ın bakanlığı zamanında hazırlanan tasarıdan pek farklı değildir.

Başlıca yenilikler son tasarısının kooperatif sistemine bünyesinde yer vermesi ve Cavit Oral'ın meşhur normanlarından bir hayli aşağı düşülmesi olarak görülüyor. Kamulaştırmada tavan sınırı olarak 5000 dönüm kabul edilmektedir. Tasarı gereğinde arazi sınıfları ve kullanma kabiliyetlerini gözönüne alarak 250 dönümden yukarı toprakların kamulaştırılabileceğini de öngörmektedir.

Fakat bu kamulaştırmanın bir uygulanma alanı bulacağı şüpheli gözükmektedir. Şimdi göreceğimiz gibi tasarısı köklü bir toprak reformu fikrini kesin olarak bertaraf ederek tipik bir "tarım reformu" anlayışıyla hareket etmektedir.

Kanun tasarısının birinci maddesinde ifadesini bulan toprak reformunun amacı bunu açıkça bildirmektedir. Bu amaç "Yurt tarımının geliştirilmesi, toprak varlığının korunması ve özellikle tarımla uğraşanların refahının sağlanması için arazi mülkiyeti, tasarruf ve işletilmesine ilişkin toprak statüsünü ve bu kanunun uygulanmasının gerektiğini tarımsal yerleşimi yeniden düzenlemektir." Buna göre toprak reformunun başlıca amaçları topraksız köylünün hayat seviyelerini yükseltmek için onları toprak sahibi yapmak, kooperatifler kurulmasını sağlamak, mal sahibi (1) kiracı ve ortakçıların haklarını korumak, araziyi toplulaştırmak ve küçülmesini önlemek, köylüye teknik ve mali yardım yapmaktır.

Görülüyor ki bir tarım reformu anlayışına uygun olarak yapılan tanımlama çok cepheli ve uzun vâdeli

Bakanlık yaptırılması teklifini hatırlıyor.

Bölgesel kalkınma tasarılarının şimdiye kadar girilen tecrübelerinin sonuçları henüz hatırladadır. Vaktile Köyceğiz ve civarının kalkındırılması için FAO dan pek pahalı uzmanlar getirilmiş, plânlar, projeler yaptırılmıştı. Acaba şimdiki bu kalkınma hangi safhadadır? Saadece terkedilmiş durumdadır. Toprak reformu anlayışını böyle bölgesel kalkınma tasarılarına indirgenmiş onu inkâr etmek ve gerçekleşmesini geciktirmekten başka bir anlam taşımaz.

Memleketin "örnek köylerle" ve "örnek bölgelerle" kalkındırılması ciddi bir öneri olmadığı gibi memleketin böyle bir kalkınmayı beklemeye takati de kalmamıştır. Toprak reformu ya bütün memlekette toptan uygulanır yahut uygulanmaz. Bu uygulanmanın ön şartı da toprak

Toprak reformu üzerine çok şey söylendi. Yurt ekonomisinde büyük önemi olan bu konuya ilgililer, gerekli ilgiyi göstermediler. Oysa Anayasa konuya ışık tutmaktadır.

bir işi kapsamaktadır. Amaç daha ziyade yurt tarımının geliştirilmesi için alınması gereken bir seri tedbirler manzumesini tesbit edecek bir tarım siyaseti sistemi gibi düşünülmektedir. Yurt tarımının geliştirilmesi, toprağın korunması, arazi toplulaştırılması, teknik ve mali tedbirler gibi unsurlar amacın önemli kısımları gibi sayılırken, memleket bünyesini kemiren toprak mülkiyeti düzenine uzaktan ve dolayısıyla dokunulmakta, büyük mülklerin kamulaştırılmasında ise hiç söz açılmamaktadır. Şu halde bahsedilen topraksız köylü topraklandırmanın yegâne çaresi olarak geniş özel mülkiyetin kamulaştırılması amacı güdülmemektedir.

Nasıl bir reform

Bu köklü kamulaştırma fikrinin yokluğu toprak reformunun uygulanma şeklinde kendini daha açıkça göstermektedir. Tasarı memleket çapında bir reform fikrini asla düşünmemektedir. Tarım reformunun uygulanacağı bölgeler Tarım Bakanlığınca teklif ve Bakanlar Kurulu kararıyla ilân edilecektir. Yani memleketin uygun görülen bir köşesi — bunun büyüklüğü de belli değildir — tarım reformunun uygulanması için elverişli görülürse orası reformun uygulanma alanı içine alınacak ve kanunun yukarıda belirtilen amacı gerçekleştirmek için çalışmaya başlanacaktır.

Bunun için önce bu bölgenin arazi kadastro su tamamlanacak ve arazi kullanma kabiliyeti haritaları yapılacaktır. Bu teknik çalışmaların ne kadar süreceği ve ne zaman bitirileceği belli değildir. Bu bölgede çalışmalar bitirildikten ve bölge kalkındırıldıktan sonra, memleketin başka uygun bir yerine geçilecek ve orası kalkındırılacaktır. Ve böylece... sırasıyla bütün Türkiye kalkınacaktır. İnsan ister istemez Aziz Nesin'in vatandaşları kalkındırmak için her birine 24 saatlik

rak mülkiyetinin kamulaştırılarak, topraksız yahut yeter derecede toprağı olmayan köylüye dağıtılmasıdır. Burada hattâ Doğu Anadolu, Batı Anadolu ayrımı yapmak da yersizdir. Batı Anadoludaki toprak temerküzü ve ağalığının Doğu Anadoluyu aratmayacak bir durumda olduğunu istatistikler göstermektedir. Şüphesiz bunun şekilleri değişebilir. Fakat bu da Batıda bir toprak reformu zorunluğunu reddetmek için bir sebep teşkil etmez. Şu halde bir toprak reformu yapılacaksa Doğu, Batı demeden Türkiye'nin her tarafında birden uygulanmalıdır.

Zaman ve para....

Tasarıdan anlaşılacağına göre, reformun uygulanmasında da kamulaştırma değil, arazi toplulaştırılması (arazi tevhid) ön planda yer almaktadır. Bölünmüş ve dağılmış olan topraklar tek veya az sayıda üniteler halinde toplulaştırılacaktır. Arazi toplulaştırılması küçük işletmelerin mahzurları teker teker sayılarak üzerinde pek çok durulan bir konudur. Fakat bunun gerçekleşmesinin ne kadar zaman ve paraya bağlı olduğuna pek dokunulmamaktadır. Bu mesele yalnız bizde değil Avrupa memleketlerinde de vardır ve bir çok Avrupa memleketleri arazi toplulaştırmasını gerçekleştirmek için çalıştıkları ve büyük yatırımlar yaptıkları halde pek de başarı kazanamamaktadırlar. Küçük köylünün ufacık tarlasına nasıl sıkı sıkıya bağlandı hep malûmdur. Binlerce küçük köylünün küçük topraklarını ele almak, onların gönlünü yapıp arazi toplulaştırılmasını sağlamak sanıldığından çok daha zordur. Fakat öyle görülüyor ki tasarısı bu zor, zahmetli ve pahalı işi; küçük mülk sahipleriyle uğraşmayı, büyük mülk sahipleriyle uğraşmaya tercih etmiştir.

Dağıtılacak topraklarda da büyük mülklerin sırasının en sonda gelmesine dikkat edilmiştir. Buna göre sırasıyla, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan topraklar, köy, ilçe ve illerin ortama olan topraklar, sahipsiz topraklar, göllerin kurutulması ve nehirlerin doldurulmasıyla meydana gelecek topraklar, devletçe ıslah edilecek topraklar ve nihayet kamulaştırılacak topraklar gelmektedir. İlk beş faslında sayılan toprakların topraksız köylüyü topraklandırmaya yetmeyeceği ve kamulaştırmaya sıra geleceği aşikardır. Fakat sıralama tasarısının zihniyetini göstermesi bakımından öğreticidir. Bu gibi mahcup sıralamaları bırakarak, öncelikle özel mülkiyetin tavan sınırı aşandan fazla sınırsız kamulaştırılarak topraksız köylüye dağıtılacağını kabul etmek gerekir. Hatırlarda olduğu gibi 1945 tarihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanununda da aynı sıralama vardı ve bugüne kadar özel mülkiyete hâlâ sıra gelememiştir.

Kamulaştırmada da, dağıtımına uygun olarak, sıra Vakıf toprakları, belediye toprakları, İmar ve İskân kanununa göre başka yere kaldırılacakları topraklarından sonra özel mülkiyete gelmektedir. Şüphesiz bu kamulaştırma yukarıda söylendiği gibi Toprak Reformu Bölgesi olarak ilân edilip belirtilen yerlerde olacaktır. Böylelikle köklü bir toprak reformuna esas teşkil etmesi gereken büyük özel mülklerin kamulaştırılmasından büyük bir titizlikle kaçınılmıştır.

Kamulaştırılacak bu özel topraklara ise "Gerçek değerleri" ödenecektir. İlerde büyük anlaşmazlıklara yol açacak bu "gerçek değerler" nasıl ödenecektir? Eğer bizim bilmediğimiz başka bir fon yoksa, beş yıllık kalkınma plânında, toprak reformu için beş yılda yalnız 50 milyon liralık bir yatırım öngörülmüştür. Meşhur Kromit işi için 10 milyon lira bir kalemede ödenirken, memleketin kalkınmasında birinci derecede rol oynayan toprak reformu için yılda gene 10 milyon lira yeter görülmüştür. Bu da toprak reformuna hangi anlayışla bakıldığını gösteren yeni ve açık bir delildir.

Kalkınmanın temeli

Toprak Reformu Tasarısına hâkim olan anlayışı bu kısa yazı için de belirtmeye çalıştık. Görülüyor ki tasarısı memlekette gerçek bir toprak reformuna esas olmaktan uzaktır; esasen böyle bir niyeti de yoktur. Tarımdaki mülkiyet düzenini yeni şartlara uydurmak ve büyük toprak mülkiyetini kamulaştırarak topraksız köylüyü gerçekten topraklandırmak amacını gütmemektedir.

Köklü bir toprak reformunun yapılabilmesi, memlekette işçi - köylü ittifakının gerçekleşmesi ve birbirinin haklarını karşılıklı ve arka düşüncü gütmeyen savunmaları şartına bağlıdır. Bu da mümkündür. Çünkü işçi ve köylülerin menfaatleri birbirlerine karşı değildir, tersi ne birbirini tamamlamaktadır. Memleketin en geniş emekçi kitlelerini teşkil eden işçi ve köylülerin samimi dayanışmaları gerçek bir demokrasinin ve kalkınmanın temelidir.

Kennedy Lâtin Amerika'da iki cephede birden savaşıyor

iki yıl önce Başkan Kennedy tarafından «Asil gayeler ve sınırsız imkânları ile şimdiye kadar eş olmayan» bir anlaşma şeklinde ilân edilen «Gelişme için Birlik»; bugün Lâtin Amerikalılar tarafından acı bir tebessümle anılıyor. Birakin iki yılda olup bitenleri, son bir yıl içinde Güney Amerika'da olup bitenleri şöyle bir hatırlayalım: Arjantin'de, bir yıl önce yapılan hür ve serbest seçimlerden hemen sonra bir askerî darbe oldu. İktidar seçimde kazananların değil, darbecilerin eline geçti.

Çok değil iki ay önce Guatamala'da gene askerî bir darbe yapıldı. Sebep, merkez - sol adayı eski başkan Arevalo'nun seçime girme ve kazauma ihtimalinin oluşuydu.

Aynı senaryo geçen yıl Peruda oynanmıştı. İşte «Gelişme için Birlik» anlaşmasının son yıl içindeki üç mevzu: Üç yeni askerî diktatörlük. Anlaşma önce mevcut üç eski diktatörlük de, iyiye doğru hiç bir adım atmaksızın sapsağlam yerinde duruyor.

gerçeklerden hareket ederek çözme yolunu seçti. Ve yirmi beş kadar adanından anlaşma programının uygulanmasını kolaylaştıracak bir rapor hazırlamalarını istedi. Bu sorumlular, daa biri bütün Güney Amerika'ya hâkim «United Fruit» Kumpanyasının rakibi olan W.R. Garce kumpanyasının sahiplerinden Peter Grace adında bir sermayedardı. Garce, tutup iki yardımcısı ile Parise geldi ve çok lüks bir otele kapanarak raporunu hazırladı. Meydana gelen eserin kısaca özeti şuydu: «Özel sermaye, devlet kredisinden daha etkili ve güçlüdür. Uzun vadeli ve hızlı gelişmek için özel sermaye esas olmalıdır.»

Oysa Başkan Kennedy, bu görüşün tamamen aksini söylemişti. Sendikalar kongresinde (A.F.L. - C.I.O.) verdiği bir nutukta şöyle demişti: «Özel sermaye genel olarak madenleri, o da bazı memleketlerdeki madenleri seçmektedir». Bu açıklamasından sonra gerçekçi ve cesur bir görüşle şunları belirtmişti:

Verdiğinden fazlası

«1960 yılında yabancı memleketlere 1.700 milyon dolarlık yatırım yaptık ve yabancı memleketlerden 2.300 milyon dolar çektik. Ve bu 1.700 milyon doların 1.500 milyonu Batı Avrupa'ya yatırıldı ve oradan 1.000 milyon çekildi Buna karşılık, asıl büyük bir yatırım sıkıntısı çeken az gelişmiş memleketlere yaptığımız 200 milyon dolar yatırıma karşılık, onlardan 1.300 milyon dolar çektik.»

Kısaca; anlaşma gereğince Amerika Güney Amerika memleketlerine yılda bir milyar dolar yatırım yaptığında, özel sermaye aynı yerden buna yakın parayı çekmektedir. Bunun yanı sıra iptidal madde fiyatlarında olan düşmeler bu memleketlerle mu-

azzam kaybına sebep olmaktadır. Meselâ 1953 seviyesine bakarak bu memleketler 1.400 milyon dolar yıllık kayıba uğramaktadır.

Bu gerçeklere «Gelişme için Birlik» ten sonra Lâtin Amerikadaki özel sermaye kaçışını da eklemek gerekir. Kennedy'nin müşaviri Teodoro Mososo'nun raporunda bu şöyle özetleniyor:

«Birleşik Amerika, hem sosyal reformları hem özel sermaye yatırımlarını aynı zamanda gerçekleştirip cesaretle vereceğine inandı. Oysa iki hafta defa birden gerçekleştirmek imkânsız oldu. Reformlar için sarfettiğimiz güç, solcu kuvvetlerin hareketini hızlandırdı ve bunun sonucu yerli sermaye kurtuluşu kaçmakta buldu. Bilin diği gibi özel sermaye kendi kârından başka hiç bir şey düşünmüyordu.»

Gerçekten de «Gelişme için Birlik» programının uygulanmasından bu yana Lâtin Amerika memleketlerinden 10 milyar dolarlık yerli sermaye İsviçre ve Birleşik Amerika'ya kaçtı.

Halkın ağırlığı

Kısaca; hemen hemen bütün Lâtin Amerika Cumhuriyetlerinde «oligarşi» denen yerli hâkim sınıflar ve «Yankee» denen yabancı kumpanyalar Anlaşma tarafından gerçekleştirilmeğe çalışılan reformlara karşı güçlerini birleştirdiler. Reformların ve reformu savunanların tarafından olan Birleşik Amerika hükümetinin siyasetini yürütenler; yerli «oligarşilerin desteğini alan, demiryolu, petrol, elektrik, maden ve meyva kumpanyaları tarafından düzenlenen gizli bir savaşla yenildiler.

18 ay önce Şiliyi ziyaret eden Stevenson, bir grup yöneticiye toprak reformunu uygulamak için neyi bek-

lediklerini sorunca şu cevabı aldı: «Önce, Lâtin Amerika'nın (büyük toprak ağaları) elinden topraklarını almamız gerekiyor.»

Stevenson ise bu muameleye tamamlamaktan ne sakınca gördüğünü anlamadığını, belirtiyor. O zaman eski Başkan adayına durumu şöyle açıklıyorlar: «Toprak ağalarının elden topraklarını almak için de Amerika'nın maden şirketlerini millileştirip onları memleketten uzaklaştırmak gerekir. Çünkü bizim toprak ağalarımız onlara dayanmaktadır» Stevenson bu cevaptan sonra konuyu değiştirmekten başka çıkar görmüyor.

Peruda üç yüz yıldır yerlerinde ayılmayan Yerus Yacans isimli kırsal derin kabileyi, bir Amerikan şirketi silahlı adamlarla sürüp topraklarından almıştı. Çünkü yerlilerin topraklarında şirketin işleyeceği zengin madenler bulunuyordu.

Bu örneklerle bakarak şu soruyu sormak gerekiyor: peki anlaşmanın öngördüğü reformlar nasıl gerçekleşecek? Arjantin'de Başkan Frandiz, Peroncu kuvvetlere dayanarak gerçekleştirmek istedi. Sonu malûm hem Başkanlıktan uzaklaştırıldı hem hapsedildi. Peru'da: yedi milyon seçmenin oyunu alarak Başkanlığa seçilen Haya De la Torre, cuntacılar tarafından öldürüldü. Böylelikle memleketin en kıymetli aydın toplama kampında çürütülmeğe atıldı. Erezilya Başkanı Quadros ne oldu? Aynı sonuç. Oligarşinin destekleyicisi verici askerler ayaklandı ve Washington'da ki muhafazakârlarla birlikte Quadrosun memleketten sürüp çıkarılması temin edildi. Yerine geçen İkinci Başkan Goulard, daha başlangıçta bu çevreler tarafından «gizli komünist ajanı» olarak damgalanmıştır. Arevalo Guatamala için hayal edilen bir reformcu idi. Fakat başkanlığa adaylığını koyacağı haberi bile bir darbenin yapılmasına sebep arttı.

Kennedy'nin iki cepheye karşı savaşmak zorunda kaldığının bir gerçeği olduğu açıktır. Güney Amerika'daki büyük dengesizliğe son vermek ve kıt'ayı bir komünizm tehlikesinden kurtarmak için; yerli sermayeden ve Amerikan sermayesinden yardım ve anlayış görememektedir. Reformların ve hatta demokratik bir sosyalizmin; Güney Amerikayı bekleyen çok daha sert ve şiddetli ihtilâllerden koruyacağını bir türlü anlatamamaktadır. Öte yandan sefalet ve açlığın dünyanın hiç bir ülkesinde görülmemiş şekli de Güney Amerikayı sardığı da bir gerçektir. Sefil ve aç kütlelerin her türlü şiddet hareketinin hizmetine girmesi şaşılacak bir sonuç olmasa gerektir.

Amerika Yüksek Hakimler Kurulunun bir üyesi ve Amerikadaki liberal görüşün temsilcisi olan hakim Douglas, kendi halkı için meseleyi şöyle koymaktadır:

«Kendi halkımızın ve yaptığımız yardımların sosyalist bir toplumun kurulmasına müsamaha termesine kendimiz hazır hayabilir miyiz? Bizim için Güney Amerikayı mutluluğa götürecektir köklü reformlara yardım etmek mi? Yoksa komşu kıtamızda bir komünist tekelinin kurulmasına göz yummak mı doğrudur?»

Güney Amerika'daki genel durum

— Gelişme için Birlik anlaşmasına rağmen en parlak bir tablo değil —

Bir tatlı hayal

Oysa Kennedy anlaşmadan tamamen başka sonuçlar bekliyordu. Lâtin Amerikanın diktatörlüklerden kurtulması, büyük toprak ağahından büyük sermayelerden, her vesileyle rejime baskı yapan cuntalardan temizlenmesi; yirmi yıl içinde toprak reformu, işsizlik, okulsuzluk, evsizlik meselelerinin çözülmesi idi. Kennedy bu isteklerini şöyle belirtmişti: «Toprak reformu ve vergi reformu dahil bütün reformlar gerçekleşecek. Bu şekilde Güney Amerikada yastayan milyonlarca insan artan bir refah seviyesine ulaşacak. Bu bizim ihtilâlimiz ve gerçekleştirmek istediğimiz hayalimiz olacaktır.»

.... Ve acı sonuçlar

Fakat, bunları gerçekleştirmek için karşılaşılan güçlükler muazzam oldu. Ve bu anlaşmaya yürekle bağlanmış olan bütün insanlar bu acı gerçekleri itiraftan çekinmiyorlar. Yirmi Lâtin Amerika memleketinden hiç biri Kennedy'nin öngördüğü yıllık yüzde 2,5 kalkınma hızını gerçekleştiremedi. Ve tamamen aksine, yedi memleket sefaletin bataklığına daha da hızlı batmak durumuna düştü; diğer beşi tam hareketsizlik ve durgunluk içinde kaldı; bazı gelişmeler gösteren geri kalanında gelişme şekli eskisinden farklıydı. Zenginler daha zengin fakirler daha fakir oluyordu.

Anlaşma için hazır tutulan yardım fonu (yirmi yıl için 20 milyar dolardı) milli hükümetler tarafından hazırlanacak reform programları için bekliyordu. Fakat, istikrarsız para politikası, hükümetleri desteklemek maksadı ve ciddi olmayan projelerde kullanılmak için istendiğinden birinci yıla ayrılan yardımın büyük kısmı çekilemedi.

Kapitalizmin dramı

Bu istenmeyen ve beklenmeyen durum nasıl duracaktır? Anlaşmanın dramı Birleşik Amerika ve hatta Lâtin Amerikadaki sorumlu kişilerin anlayışına göre fazlasıyla ilerici bünyesinden geliyordu. Böyle bir programı uygulamak bu bakımdan mümkün olamazdı.

Bu dramı farkederek Washington hükümeti işi pratikten ve mevcut

Sömürgecilerin parçaladığı kıtayı Afrikalı devletler birleştirecekler

Habeşistanın Başkentinde toplanan bağımsız
30 Afrika devletinin başkanı sömürgeciliğin
tamamen tasfiyesi için güç birliğine gidecek

İkinci Dünya Savaşından az önceydi İmparator Haile Selassie Cemiyeti Akvam'ın kürsüsünden memleketine yardım edilmesini, Faşist İtalya'nın istilasının durdurulmasını istiyordu. Afrikalı devlet adamı; tanklarla, zehirli gazlarla modern bir ordunun, elinde ok ve mızrakta başka silâhı olmayan halkına nasıl saldıracağını anlatmak için çırpınıyordu. Pek çoğu Afrikanın bir parçasını sömürmekte olan devletlerin temsilcileri yarı uykulu gözlerle kürsüde çarpınan zavallı Afrikalıyı seyrediyordu. Bu beyazlar durumun değişmeyeceğine, Afrikanın her zaman böyle kendi aralarında bir av sahası gibi kullantılacağına inanıyorlardı.

Habeşistan İmparatoru yıllar ve yıllar sonra geçen Çarşamba günü gene kürsüye çıkmıştı. Karşısında Cemiyeti Akvamın Afrikayı sömüren temsilcileri değil, bağımsız Afrika devletlerini temsil eden devlet başkanları vardı. İşte bir öbür bile geçmemiş koca kıta'ya bir kısmı hariç bağımsızlığına kavuşmuştu. Artık ne Habeş İmparatoru ne en küçük bağımsız bir Afrikalı Devlet tekâmülünü aramak için, sadece boz yazılara yer verilen ve Avrupa şehirlerinde toplanan konferanslarda hak aramaya gıymeyecekti. Adis Ababa, ya da başka Afrika şehri; artık Afrikalıların bütün Avrupa başkentlerinden daha yakın ve daha emindi.

30 Devlet Başkanını bir araya getiren bağımsız Afrika devletleri devlet başkanları toplantısı geçen hafta Habeşistan Başkenti Adis Ababa'da İmparator Haile Selassie'nin konuşmasıyla açıldı ve çalışmaya başladı. Devlet Başkanları dan önce konferansa katılan Devletlerin Dışişleri Bakanları tarafından hazırlanan gündem Afrika'ya tamamen yeni bir vücut kazandıracak önemli meseleleri içine almıştı.

Modiba Keita

Afrikayı birleştireceklerden
SAYFA - 12

deleri içine almıştı.

Bütün Afrika devletlerinde üzerinde en çok durdukları ve mutlakabir çözüm şeklinin bulunmasını istedikleri konu; Afrika Birliği meselesiydi. İkinci Dünya Savaşından sonra sayıları birdenbire kabaran genç Afrika devletleri; başlayan yeni sömürgeciliğe karşı birleşme gereğini duyuyorlardı. Gerçi, gruplar halinde bir araya gelip güçlerini birleştirme işini gerçekleştirenler vardı. Fakat bu Afrika'nın bir başka şekilde bölünmesive ve zamanla gruplar arası anlaşmazlıklara yol açabilecekti. Daha şimdiden Afrikanın toplu menfaatleri yönünden bazı ayrılıklar başlamıştı. Bunun öncelikle ele alınması ve çözümlenmesi konusunda yapılan teklifler oldukça çeşitli. Doğrudan doğruya federal bir devlet kurulmasını isteyenlerden bir Afrika Devletleri teşkilatı kurulmasını ve Afrika meselelerinin bu teşkilat aracılığıyla halledilmesini isteyenlere kadar çeşitli. Ortaya atılan bu tezlerin en akla yakın olanı ve devamlı gelişecek bir adım olabilmesi yönünden Afrika Devletleri Teşkilatı tezi benimsenmektedir.

Gerçek bir Afrika Birliği kurultucuya kadar Afrika devletleri; iktisadi, sosyal, eğitim ve öğretim alanlarında sıkı bir işbirliği kurulmasını topluca istemektedir. Ve hattâ topfu savunma konusunun da ele alınması, yapılacak yabancı valî dahalelerine birlikte karşı konması da istenmektedir. Müsterek savunma olarak ele alınan bu konu, kardeş devletler arasında düşmanca davranışlara karşı da bir indiat kuvvetini teşkil etmesi yönünden önemli sayılmaktadır.

Şüphesiz irtili ufaklı bütün konferans ve toplantılarda Afrikalıların çok yakından üfifediren mesele; sömürgeciliğin her zaman ve her şekliyle kaldırılması meselesi, Adis Ababa zirve konferansında da önemli konularından biri olacaktır. Afrikalıların yüz yıllar boyunca kendilerini sömüröenlerin ne maske altında olursa olsun geriye gelmemelerini istemektedir. Yeni sömürgeciliğin kendilerine hazırladıkları yeni «buçuk - boncuk» ların neler olabileceği ve bunlara karşı nelelerini alıp götürüleceğini tavın etmeğe çalışmaktadır.

Kıta üzerinde ayrıca klasik sömürgeciliğin en vahşiceviri sürdürmekte ısrar edenler de vardır. Bunların başında Angola ve Mozambik'i elinde tutan Portekiz sömürgeciliği geliyor. Portekiz ve klasik sömürgecilerin son kalıntılarına karşı, özellikle Cezayirin tutareu sert ve gerçekçidir. Bin Bellanın başkanlığında gelen Cezayir heyeti, Afrikalıların Angolalı ve Mozambikliler milliyetçilere topluca ve doğrudan doğruya silâh ve savaş araçları yarımını yapılmasını istemektedir. Güne Başkanı Seku Toure bu teklifi daha da ileri götürerek bağımsız memleketlerin bütçelerinin yüzde birini, kurtuluş savaşını yapan kardeşlerine yerilmek üzere bir fonda toplamalarını teklif etmektedir. Ayrıca bu bölgelere taşınacak silâh ve diğer yardımın geçişine bütün Afrikalı devletlerin yol vermeleri istenmektedir. Bu tedbirler yerine getirilmedi takdirde, kurtuluş hareketlerinin daha da hızlanıp, klasik sömürgeciliğe son vermesi ay meselesi olacaktır.

Habeşistan İmparatoru Haile Selassie

Afrikalıların ayrıca Afrika'da ırk ayrımına son verilmesini istemekte ve bunun için etkili kararlar almaktadırlar. Özellikle Güney Afrika Birliğinde uygulanan ırk ayrılığı konferansa katılan devletler tarafından ele alınacaktır.

Afrikalı devlet başkanlarının bütün dünyanın derdi bir meseleyi de ele alacakları tabiidir. Bu mesele kendi kitalarını nükleer bir savaşın dışında bırakmak, daha doğrusu tam bir silâhsızlanmanın gerçekleşmesini temine çalışmaktır. Yılda 120 milyar doların muhtemel bir savaş için harcanması en çok Afrikanın geri kalmış melekelerine zarar vermektedir. Kendilerine gelecek bir yardım şeklinde gördükleri bu paranın böylesine israf edilmesine engel olmak için ellerinden geleni yapacaklardır.

Afrikalı devlet başkanlarının bütün dünyanın derdi bir meseleyi de ele alacakları tabiidir. Bu mesele kendi kitalarını nükleer bir savaşın dışında bırakmak, daha doğrusu tam bir silâhsızlanmanın gerçekleşmesini temine çalışmaktır. Yılda 120 milyar doların muhtemel bir savaş için harcanması en çok Afrikanın geri kalmış melekelerine zarar vermektedir. Kendilerine gelecek bir yardım şeklinde gördükleri bu paranın böylesine israf edilmesine engel olmak için ellerinden geleni yapacaklardır.

NATO Nükleer kuvvette bazı değişiklik

Son NATO Bakanlar
Konseyi «Çok milletli
bir NATO nükleer vurucu kuvveti» üzerinde anlaşmaya vardı!

NATO camiası içinde ayrı ayrı milletlerin, daha doğrusu başta Amerika ve İngiltere ve Fransanın sahip oldukları nükleer gücü birleştirmek ve çok milletli bir NATO nükleer vurucu kuvvet yaratmak görüşü son ki yılın önemli konularından biri olarak devam edip geliyordu.

İkinci dünya savaşının sonunda patlayan atom bombası muhtemel üçüncüsünün en güçlü silâhı olarak ortaya çıkmıştı. Sovyetlerin ilk atom bombası patlattığı 1950 yılına kadar Batının yani Amerikanın tekelinde bulunan bu silâh gittikçe başka

memleketler tarafından da bulunup kullanılır duruma getirilmesi şeklinde gelişti. Bu gelişme bütün insanlığı her gün biraz daha felâkete yaklaşıtıyordu. Bir yandan güçlülük tekelini başka memleketlere kaptırmamak bir yandan da insanlığın imhası demek olan bu silâhın yayılmasını önlemek için; gerek Amerika ve gerek Sovyetler ellerinde bulundukları sırrı kendi dostlarına bile vermemek eğiliminden şaşmamışlardı. Fakat, bütün gayretlere rağmen atomun parçalanması netice de bir fizik ilmi olduğuna göre, gelişmiş memleketlerde yapılan çalışmalar; sırası ile İngiltere ve Fransanın da sırra sahip olmasını sağlamıştı.

İnsanlığın felâketi ilgili bu silâhı siyaset ve ilim adamları yasaklamak çalışmalarını ihmal etmezken; görevleri böyle bir silâhı en müessir şekilde kullanmak olan askerler de en mükemmel nükleer stratejiyi bulmak çalışmalarına devam ediyorlardı.

Sadece atomu parçalamakla bitmeyen ve bir silâh olarak kullanılması için pek çok büyük imkânların devamlı bu işe hasredilmesi gereken nükleer silâh ancak Amerika ve Sovyetlerin altından kalkabileceği ağırlık taşıdı.

Amerika, müttefiklerinin de bu silâha sahip oldukları

Sancar ve Erkin NATO toplantısına giderken

ni göz önünde bulundurarak artak bu tekelin kaldırılması ve bir camiaya verilmesi gerektiğini düşünerek yeni bir teklifle ortaya çıktı. «Çok milletli bir NATO nükleer vurucu kuvvet» adını alan bu proje geçen hafta Kaada'nın başkenti'nde yapılan yıllık mutad İlkbahar Bakanlar Konseyinde bir karara bağlandı. Amerika ve İngilterenin müsterek yürüttükleri bir planla NATO'lu müttefiklerin kabul ettikleri «Çok milletli bir NATO nükleer vurucu kuvvet» in yaratılmasına en fazla muhalefet eden hiç şüphesiz bağımsız bir nükleer güç olmakta ısrar eden Fransa oldu. Bu bakımdan varılan yeni durumu tam ve noksatsız bir durum olarak kabul etmemek gerekecek.

Zaten batılı çevreler bunu nükleer silahların yeniden teşkilatlandırılması şeklinde yorumlamayıp; eskisinden tamamen başka ve yepyeni bir durumun yaratılmadığını belirtmekte. Amerika komutanların kontrolü altında bulunacak olan bu yeni şekil gerçekten de böyle. Esasen NATO camiası içinde bulunan herhangi bir memleket nükleer silahlarla olsun taarruza uğradığında bütün NATO üyeleri ne saldırmış kabul edilip karşılık göreceği göz önünde bulundurulursa Ottawa da ilân edilen yenilik büyük olmasa gerekir.

Ottawa toplantısının asıl üzerinde durulması gereken nokta dünya durumu ve özellikle iki blok arasında nükleer anlaşma konusunda iyimserlik havasının bulunmamasıdır. Son yapılan konuşmalarda Sovyetlerin meselelerin çözümünde gayret göstermediğinden şikâyet edilmesi ve bu hususta Amerika ve İngiltere ve sırasıyla diğer memleket temsilcilerinin aynı yönde konuşması endişe vericidir. Önemli olan insanlığın bir nükleer savaşla mahvedilmemesi olduğuna göre; iki bloğun anlaşmalarını güçleştiren devreler de insanlığın endişe içinde yaşayacağı tabiidir.

NATOnun yayınladığı son bildiriye «Sovyetlere» teasüf» şeklinde formüllenen bu kötümser hava, soğuk harbin buzlarını daha da kalınlaştırdığının bir delilidir. Oysa sıcak olsun, soğuk olsun bugünkü dünyada savaş istenecek bir şey değildir.

Amerikada ırk ayrılığına son verilmesi için Zenciler iki aydır direniyor

Zenci Liderleri külelere ve dünyaya bir ihtilâl içinde yaşadıklarını ilân etmekten çekinmiyorlar

Nisan başında Amerikanın güney eyaletlerinden Alabama'nın Birmingham şehrinde başlayan gösterilerin geçen yıllar Güney şehirlerinde olagelen zenci - beyaz çatışmasından başka bir şekil aldığı artık iyiden iyiye anlaşılıyor. Irk ayrılığının çözümlenmesi için iki yüz yıldır çekmekte olan Amerikan zencilerinin zaman zaman başvurdukları küçük isyanlar, gelişe geçişe düzenli ve devamlı bir mücadele kavramına girdi. Beyazlarla eşit haklara kavuşuncaya kadar bunun devam edeceği anlaşıyor. Aralıksız devam eden gösteriler geçen hafta sadece devam etmekle kalmayıp öteki ırkçı eyaletlere de atıldı. Alabama'dan başka, New Jersey ve Kuzey ve Carolina'da gösteriler yapıldı. Ve gene yüzlerce zenci tevkif edildi. New Jersey'deki bir toplantıda konuşan zenci liderlerden Clayton Powell, kondisyonu dinleyen binlerce renkdüşüne: «Biz bir siyah ihtilâlin içinde bulunuyoruz. Evet, artık bir ihtilâlin içinde yaşadığımızdan kimse nin şüphesi olmasın. Artık bütün zenciler savaşmak zorunda. Ben de bir savaşçıyım ve bununla övünüyorum» dedi. Bu söz, çok değil 5-6 yıl önce söylenene, zavallı liderin cesedi ni bir nehirden çıkarmak, yanmış bir otomobilin içinde ya

da ensesine bir kurşun sokulmuş olarak yatağının içinde bulmak için fazla beklemek gerekmezdi. Fakat artık böyle yüzlerce, binlerce ırkdaşını kaybetmiş olan zenciler, kendilerine yapılmış boyun bükümüyor. Karşılığını veriyor. Zencilerin pasif mukavemete terk edilip aktif bir davranışa geçmesi; ötedenberi toplumun ve kanunların himayesine güvenerek azan ırkçı faşistleri bir hayli çekingen hale getirdi.

Yıllık artık zencilerde de göl. «Geçen hafta Kuzey Carolina'nın bir şehrinde hapisaneleri doldurduktan sonra hastaneleri de dolduran zenciler gösterilerinden vazgeçemediler. Federal hükümet ve bilhassa Başkan Kennedy, Amerikanın bu yüz karasına bir an önce son vermek için zencilerin savaşına yardımcı olmağa çalışıyor kanunlar zenciler lehine değiştiriliyor. Fakat bütün bunların işler hale gelmesi, bir zencinin de bir beyaz kadar hakka sahip olabilmesi için mücadelenin daha uzun yıllar devam etmesi, zencilerin daha teşkilâtli bir şekil de savaşlarını yürütmeleri gerekecek. Her şeye rağmen zencilerin mücadelesinde 1963 yılının Nisan ayı büyük bir yer alacaktır.

ALI

ORTA - DOĞU Suriye ve Irak'ta Baas terörü arttı

Duruma hakim olan Baasçılar, iktidarlarını tam bir baskı rejimi üzerine kurmağa çalışıyor.

Suriye ve Iraktan gelen son haberler; bu iki talihsiz

koşumuzda halka yapılan baskı ve terörün, yıkılan iktidarlara rahmet okutacak bir dereceye vardığı merkezindedir. Demokrasi dışı ve kanlı bir ayaklanma ile olan bütün gelişlerin tabii sancuları bu iki memlekette bütün şiddetle devam etmektedir.

Bilindiği gibi geçen hafta Suriyede iktidar bütünü ile Baasçı asker ve sivil yöneticilerin eline geçmiştir. Hükümetin başı Salâh Bitar, bir önceki rejimi yıkmak için birleştiği Nâsır subay ve siyasetçileri gerek hükümetten ve gerekse ordunun kumanda mevkilerinden uzaklaştırmış ya da uzaklaşmak zorunda bırakmıştır. Hatta Nâsır'ın bilinen subayları sadece mevkilerinden uzaklaştırmayı yeter bulmamış, ordudan ihraç yoluna gitmiştir.

Bir yandan birlik ve beraberlikten bahsederken öte yandan Nâsır'ın bilinenele karşı Salâh Bitarın bu tutumu Kahirede büyük tepkilerle karşılanmakta. Kahire, 15 Nisonda kabul edilen Birlik prensiplerinin Suriyeli Baasçılar tarafından çiğnendiğini ve birleşim bu şartlar altında imkânsızlaştığı kanısında. Nâsır, Suriyede olup bitenlere karşı henüz etkili bir harekete geçmemiştir. Bu zamanı iktidarın tamamını kontrol altına almak isteyen Baasçılar kullanmaktadır. Kısa zamanda karşı kuvvetleri etkisiz bir duruma sokmak zorunda olan Salâh Bitar hükümeti ise; rakiplerine karşı şiddet hareketine başvurmuştur. Fakat, kontrol dışında kalan bazı halk tabakaları, üniversite liler ve işçilerden Nâsır'ın tutanlar, harekete geçmek için Kahireden işaret beklemektedir. Nâsır, Baasçılarla uzlaşma ümidinin kalmadığını kabul edip karşı davranışa geçme işareti verdiği zaman; bu kütleler geçen haftalardan daha kanlı sokak çatışmalarına girişmeğe hazır beklemektedir.

Başbakan Salâh Bitar, imzalanmış 15 Nisan protokoluna uygun davranıyormuş gibi görünüp; aynı tutumu izleyen Şam'la gücünü arttırmak ve Nâsır'a karşı Amerikanın desteğini kazanmağa çalışmaktadır. Felsefeleri bir kısmın aydın, ordunun yönetici kadrosu ile birleşip kendi anlamlarında bir garip sosyalizm kurmak peşinde koşmak olan Baasçılar; bir baskı ve diktatör rejimi kurmak yolunda büyük adımlar atmış bulunuyor.

Irak'ta durum karakter ve yönü bakımından Suriye'dekinden farklı değildir. Fakat olarak Nâsır'ı başta Kürtler ve diğer Bağımsız halkçı unsurlarla mücadele etmekte zorundadır.

Bilindiği gibi Irak'ta iktidar daha büyük bir şiddet hareketi ile ele geçirilmiştir. Ölenlerin sayısını kimse kesin olarak bilmemekte. Binlerce kişinin ölmüş olmasında birleşmekte cinayet ve idamları kütleler halinde tevkiif izlemekte. Güvenlik kaynakları yaptıkları tablolara göre Irak'ta iktidar değişmesinden bu yana geçen üç ay içinde tevkif edilenlerin sayısı 14 bin aşmaktadır.

Bağdat ve Irakın diğer büyük şehirlerinde Kasım'ın şonlarını andırır bir baskı ve gerginlik havası esmektedir. Gözü kapalı bir iktidar ve istikam hırı ile başa geçenler, yaptıkları vahşet karşısında büyük bir korku ve dehşete kapılmış bulunmaktadır. Bu durumda kendi selâmetlerinden başka bir şey düşünmedikleri muhakkak olan bu diktatörün, Irak'ta kendi çıkarları istikametinde her maceraya sürükledebilir. Hem Suriyede hem Irak'ta iktidarı ellerinde bulunduran Baasçılar bu memleketlerdeki sömürgeci menfaatlere ve onların yerli temsilcilerine hizmet ettikleri ve edecekleri aşıktır.

KÜRTLER

Nâsır'ın nüfuz ve baskısından kurtarmağa ve memleketi hâkim olmağa çalışan Iraklı Baasçılar; halka verdikleri sözleri bir yana ittikleri gibi, Kürtlerle yaptıkları görüşmeleri kesmekte de bir sakınca görmemişlerdir. Hatta ilk elde salıverilmesi kararına ulaştırılan 3.500 Kürt hâlâ hapisanelerde tutulmaktadır. Bağdat'ta bu tutumu karşısında, Kahireye bir çıkış yolu bulmak için giden Talabani Başkanlığındaki Kürt heyeti Nâsır'dan da beklenen ilgisi görmemişlerdir. Kahireden eli boş döndüğü söylenen Talabani, Barzaninin sabrını devam ettirecek bir şeyler söyleyemeyecektir.

Suriye, Irak ve Kürtler yönünden durum kısaca özetlenirse; durum en ufak istikrar alameti göstermemektedir. Suriyede iktidar bir hüsnülük ve güçlülük gösterse bile; bir yandan Nâsır'ın nüfuzu ve bir yandan halka dayanmamak yüzünden işlemsiz ve zavafur. Irak'taki iktidar için de farklı değil, istikrarlı Kürtlerle bir çatışmanın başlaması bakımından daha ciddidir. Barzaninin iş değişen durumları yakından izleyip, kendisi için en elverişli bir zamanı seçerek harekete geçeceği muhakkaktır.

Son durum

Son gelen haberler İngiltere'nin Irakla beklenmeyen yakın ilişkiler kurmağa başladığını gösteriyor. İngiliz sömürgeciliği edebiyatı ile bir çok kusurlarıyla ören diktatöresinin bu dönüşü dikkat çekicidir. İngiltere Irak'a başta av uçakları olmak üzere çeşitli silahlarını sevkiyatına yakında başlayacaktır. Arif'in Irak hava kuvvetlerinde artık Mig avcı uçaklarının kullanılmayacağını söylemesi dikkatleri çekmektedir. Irak'taki silah tekelini eline almış bulunan Sovyetlerin yerine İngilizlerin geçtiği görülmektedir.

Nükleer denemeler yasağı

Başbakan Mac Millan, Cenevre Müzakerelerini akâmetten kurtarmak için Sovyetler Birliği'ne yeni bir kontrol formülü üzerinde müzakereleri sıkılaştırmak hakkında müşterek bir mektupla bazı teklifler yapmışlardı. Bu mektuba Sovyet Hükümetinin verdiği cevap Vaşington ve Londra'ya gelmiş bulunmakta dir.

Vaşington'daki ilk tepki şöyledir: «Hruşçov, nükleer denemelerin yasaklanması konusunda bir anlaşmaya varılabileceğine dair ufak da olsa Başkan Kennedy'ye bir ümit vermiştir.»

Bu iyi bir haberdir. Hatta bu haberin devamında «Amerikan İdarecilerinin — bu konudaki karamsarlıklarına rağmen — bu ümit ışığını söndürecek bir hareketten kaçınmak kararında oldukları» da kaydediliyordu. Bu ay sonunda Nevada'da yapılması kararlaştırılan küçük fakatte üç denemenin iptalinde de bu karar cümlesinden olduğu ilâve ediliyordu. Yetkili Amerikan şahsiyetleri Sovyet Başbakanının cevabını açıklamamakla beraber Bay Hruşçov'un İngiliz — Amerikan tekliflerine pek ilgi göstermemekle beraber bunları açıkça reddetmediğini belirtiyorlar ve Hruşçov'un mektubunda «Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin hazırladığı toplantıdan evvel Rusya'nın bu konuda kat'i bir tutum takınamayacağını ihlas ettiğini» ileri sürüyorlardı.

Aynı zamanda Mr. Mac Millan'a gönderilmiş olan bu cevabın açıklanmamasına sebep, Sovyetlerin nükleer denemelerin yasaklanması konusundaki müzakerelerin devamının, en az altı hafta için lüzumsuz bulduklarını bildirmelerini İngiliz halkına duyurmak arzusudur. Çünkü o zaman Cenevre müzakerelerini bu kadar müddet kesmek gerekecektir. Halbuki İngiliz Başbakanı, İngiltere'de nükleer silah aleyhtarlarının yarattıkları müşkül durum karşısında Cenevre müzakerelerinin, gelişme kaydedilsin veya edilmesin bahemehal devamını istemektedir.

Moskova'dan gelen haberlerde ise Başbakan Hruşçov'un «Başkan Kennedy ile Mac Millan'a gönderdiği cevaplarında da tasrih etmeleri yasaklama konusunda Sovyetler Bir-

liğinin yeter derecede tavizlerde bulunduğu nu söylediği» belirtilmektedir. Hruşçov bu görüşünü Başkan Kennedy ile Başbakan Mac Millan'a gönderdiği cevaplarında da tasrih edilmiştir.

Şimdi mesele şudur: Batılılar yerinde milletlerarası bir teftiş üzerinde ısrar ediyor ve bu teftiş sayısının tahdidini kabul etmiyorlar. Sovyetler Birliği ise, yerinde teftiş sayısının yılda üç defadan fazla olmasını kat'iyen kabul etmiyor. Cenevre müzakerelerini çıkarmaya sürükleyen nokta budur.

Cenevre Konferansındaki sekiz tarafsız memleket mensupları ile Sovyet Başbakanının, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı ile İngiltere Başbakanına verdiği cevabın «Söylenildiği kadar olumsuz bir cevap sayılmaya çağrı» düşüncesindedirler. Demek ki Cenevre'de Sovyet cevabının «Olumsuz» olduğunu ileri süren bazı söylentiler dolmuşlardır. Cenevre'deki tarafsız temsilciler, İsveç delegesinin teklifi üzerine bir toplantı yaparak Sovyet cevabını incelemişler ve bu cevapta «Üzerinde durulması gerekli olumlu noktalar bulunduğunu» neticesine varmışlardır. Tarafsız çevreler, Hruşçov'un cevabından sonra Birleşik Amerika'nın Nevada çölünde yapmayı tasarladığı üç denemeden vaz geçmesine de dikkat çekmektedirler.

Londra'da yetkili bir İngiliz kaynağın dan bildirildiğine göre Hruşçov'un Kennedy ile Mac Millan'ın ortak teşebbüslerine verdiği cevapta «Anlaşma yolunda yapıcı unsurlar bulunmaktadır. Bizce için doğru tarafı şudur: Nükleer denemeler yasağı silâhsızlanma davasının kilit noktasıdır. Bu kilit açılmadıkça silâhsızlanma görüşmeleri boş laflar olarak kalmaya mahkûmdur. Dünyanın bugünkü gidişi barışa doğrudur. Zaten başka türlü olmasına da imkân yoktur. Barış sağlayacak unsurların başında silâhsızlanma geliyor. O da nükleer denemeler yasağına bağlı bulunuyor. O halde mantık nükleer denemeler yasağının gerçekleşmesini emrediyor demektir. İnsanlık, ebediyen mantıksızlık içinde kalacak değil ya..»

Ali İhsan BARLAS

Kapitalist ekonominin tenkidi

Kapitalist ekonomi üzerinde tartışma, plânlı kalkınma Anayasamızda yer aldıktan sonra geniş bir şekilde yapılıyor. Fakat bu, henüz dergi ve gazetelerdeki makalelerin ötesine geçemedi. Kapitalizmin tenkidi, plânlı bir kalkınma ve kapitalist olmayan yol hakkında çıkan ilk kitap «Kapitalist Ekonominin Tenkidi» oldu. Tavsiye edebileceğimiz bu kitabı okuyularımıza tanıtmak istedik.

SOSYAL YAYINLAR, ekonomi politik meseleleriyle ilgilenen ilerici aydınlarımıza hiç de yabancı olmayan bir eserin, Jean Banby'nin «Ekonomi Politikinin Temel Prensipleri» eserinin tercümesini yayınlamış bulunuyor. Türkçe tercümenin adı «KAPİTALİST EKONOMİNİN TENKİDİ» dir.

Bilindiği gibi ekonomi politik, sosyal istihlal prosesüsü içindeki insanların birbiriyle olan münasebetlerini yani istihlal münasebetlerini geliştirmeleri içinde inceliyen ilimdir. Ekonomi politik, insan topluluğunda maddî servetlerin istihlal ve tevziini muhtelif gelişme konularında idare eden kanunları gösterir

İstihsalın, istihlal münasebetlerinin gelişmesini sağlayan dinamik unsur istihlal kuvvetleridir. (İstihlal âletleri, insanlar ve insanların istihlal tecrübesi), istihlal kuvvetlerinin belli—başlı her gelişme safhasına, belli bir istihlal münasebetleri şekli tekabül eder.

Buradan anlaşılacağı gibi ekonomi politik, özü itibariyle tarihi bir ilimdir. Ekonomi politik, belli bir istihlal tarzını oluşu ve yokoluşu içinde inceler, bu istihlal tarzına ait kanunlara ezeli ve ebedî bir hüviyet tanımaktan kaçınır. Kapitalist istihlal tarzına has kanunları değişmez her zaman için geçer sayan vülger ekonomi politik ile ilmi ekonomi politik arasında böyle, bir temelli fark vardır.

Bu sebeple, ilmi ekonomi politikin anlatılmasına ekonomik gelişme tarihini anarak başlamak bir zaruretler.

Jean Baby de öyle yapıyor. Kitabın birinci kısmında insan topluluğunun kapitalist safhaya gelinceye kadar tarih boyunca belli—başlı ne gibi ekonomik sistemler, istihlal münasebetleri içinden geçtiği hatırlatılıyor. Kapitalizme gelinceye kadar geçen belli—başlı istihlal münasebetleri tipleri: İptidai komüna, kölelik ve derebeylikler.

Jean Baby bundan sonra, feodal cemiyetin bağrında burjuva sınıfının ve kapitalist istihlal tarzının nasıl yavaş yavaş şekillendiğini; ortaçağda önceleri dumura uğrayan ticaretin açılmasının, büyük keşiflerin, Lonca sınırlarını aşan bir takım endüstrilerin (yünlü dokumacılık, lüks eşya zanaatları, harp zanaatları v.s.) meydana çıkışının v.s. kapitalizmi nasıl hazırladığını anlatıyor ve bu konuda en önemli rolü oynayan «ilk birikiş» hâdisesini izah ediyor.

Kapitalizm hakkında basınıımız da çıkan tenkit yazılarında sık sık sözü geçen «ilk birikiş» hâdisesi üzerine Baby şunları söylüyor:

«Paranın, kelimenin ilmi mânaıyla, sermaye olarak vazife görebilmesi için, her şeyden önce, iki ayrı kategoriden emtia sahibinin karşı karşıya gelmesi icap eder:

Bir yanda istihlal âletlerine ve iş kuvveti... satın almayı mümkün kılan paraya sahip olanlar.

Öbür yanda bütün servetleri kendi iş kuvvetleri olan, ve buna serbestçe tasarruf edebilen işçiler.

Bu iş kuvveti sahiplerinin iki şekilde hür olmaları gerekir. Bunlar: 1. ne köle ne de serf olmamalı, yani hukuki bakımdan hür olmalıdırlar, aksi halde kendi kuvvetlerine tasarruf edemezler; 2. kendilerine ekonomik bağımsızlık sağlayabilecek herhangi istihlal âletine sahip bulunmalıdırlar.

İlk birikiş diye, müstahsillerin ve hususiyile çiftçilerin ellerinden istihlal âletlerinin alınmasına imkân vermiş olan usullerin tümüne denir. Bu usullerin adaletle ilgili bir yanı yoktur; bu, her şeyden zalimce bir soygundur.»

Kapitalizmin klâsik ülkesi olan İngilterede ilk birikiş'in nasıl sağlandığını Baby kitabında kısaca anlatıyor.

Fakat, ilk birikiş «bağımsız müstahsilleri cebren proleterleştiren, mülksüzleştirme tedbirleri»nden ibaret değildir.

«İstihsalden ve mübadelelerden doğan kârlardan gayri kapitalist faaliyetin gelişmesine yarayan bir takım servetlerin hususî şahısların elinde birikmesi neticesine varan her tedbir ilk birikiş hâdiseleri çerçevesi içine girer.»

İlk birikiş olup bitmiş bir hâdiseye değil süren bir hâdisedir. Zorla kapitalist yolda gelişmeye itelenen, mutlaka bir kuvvetli burjuva sınıfı yaratılmasına çalışan cemiyetimizde de ilk birikiş hâdiseleri görülmektedir. Meselâ, halktan vergi olarak toplanan paraların devlet kanalıyla türlü şekillerde özel teşebbüs erbabına aktarılması gibi. Bununla beraber, Türk burjuvazisinin,

klâsik ilk birikiş imkânlarından mahrum olduğu ve üstelik çok güçlü yabancı kapitalizmlerin rekabeti ve tesiri altında bulunduğu da unutulmamalıdır.

Sermayenin karşılıksız sulü olduğu gerçeğini, sermayenin tekrar—istihsal hâdisesinde de açıkça görürüz (İkinci kısım, bölüm V)

Kitabın birinci kısmının son iki bölümü, XVI'nci yüzyıl ortalarından sanayi inkılabının, maşinizm ve büyük endüstrinin başlangıcına kadar kapitalist istihsalin yüksek şekli teşkil etmiş olan Manüfaktür istihsal ile Maşinizme ayrılmıştır. Maşinizm ve büyük endüstri bölümünde, makinanın istihsale sokulmasının sosyal neticeleri ve işçiler üzerindeki tesirleri oldukça etraflı bir şekilde inceleniyor.

J. Baby, kitabın ikinci kısmında kapitalist istihlal tarzına kumanda eden kanunları ele alıyor. Bu kısımda da, klâsik inceleme sırasına uyularak, kapitalist istihlal tarzının en vasıtasızca verilmiş, en gerçek ünitesi olan metanın tahlilinden işe başlamaktadır. Meta, bir alış verişe, bir mübadeleye konu olan bir mahsuldür. Fakat, istihlal edilen bir nesnenin başka nesnelere mübadele edilebilmesi için arada kıyas imkânı sağlayacak bir hassaya, değer'e sahip olması gerekir. Bu suretle, metanın tahlilinden, kapitalist cemiyette istihlal ve mübadelelerin tümüne kumanda eden değer kanununa varılıyor.

Mübadele, değeri meydana çıkardığı gibi, bütün değerleri kendisinde aksettirebilecek, bütün değerlere ayna vazifesi görecek bir metanın, yani paranın ortaya çıkmasını da sağlar. Para bahsinde Jean Baby şu sözlerle bağlıyor:

«... mübadeleyi yaratan para değil, para doğuran mübadeledir.

Para meselesinin halledilmesi isteniyorsa, her şeyden önce mübadelelerin hangi şartlar altında yapıldığını incelemek gerekir. ○

zaman mübadelesinin istihlal şartlarına tâbi olduğu derhâl görülür.

Şu halde, mübadeleleri düzenli bir şekilde sokmak ve parayı istikrarla kavuşturmak için istihlal şartlarının değiştirilmesi lâzımdır.»

Bu ikinci kısmın en önemli bölümü herhalde bütün kapitalist ekonominin köşe taşı mesabesinde olan Artık—değer'i ele alan bölümdür. Kapitalist cemiyette servet artışı nasıl meydana geliyor. Sermaye nasıl olup da durmadan büyüyor, bu artışı nereden geliyor? Başka bir deyişle kapitalist sömürüşün mekânı nedir? Artık—değer bölümünde bu soruların cevaplarını buluyoruz. Değer artışını, kapitalist cemiyetin servet ve sermayesini meydana getiren müstahsil emektir. Cemiyetin hakiki yaratıcıları emekçilerdir. Emekçinin tem malı olan iş kuvvetinin, istihlal prosesüsünde, kendi değeri üstünde yarattığı ve ücretle karşılığı bulunmayıp bedava olarak kapitaliste kalan mürzâ değerdir ki, kapitalistlerin sınıfının durmadan zenginleşmesini, sermayenin durmadan büyümesini sağlar.

Artık—değer bahsinde öğrenilenler ücretin mahiyetini de açıklamak imkânını verir. Pek yaygın bir tarife göre, ücret işin fiyatıdır. Bu tarifin yanlışlığını daha başlangıçta belirtiyor. J. Baby.. Ücret işin fiyatı değil, iş kuvveti'nin fiyatıdır. Ücret bahsinde, çeşitli ücret şekillerinin (zamana göre ücret, parça başına ücret, v.s.) izahını okuyoruz.

Sermayenin iş kuvveti mahsulü artık—değerden çıkışı, birikiş, kapitalist birikişin genel kanunu (sefaletin ve servetin karşı kutuplarda toplanması), kapitalist istihlal tarzı içinde kullanılan ve cemiyetin asıl yaratıcıları olan müstahsillerin tümü (sanayi ve ziraat işçileri, köylüler, zanaatkarlar, kafa emekçileri) tarafından yaratılan artık—değer'in, en büyük kısmı itibariyle, endüstriyel kâr, ticarî kâr, faiz, banka kârı, arazi rantı şekilleri altında, pek dar bir imtiyazlı çevre için de nasıl paylaşıldığı; bu paylaşım ile ilgili olarak, burjuva ve toprak sahipleri sınıflarının birleşme ve çatışma sebepleri v.s.; kitabın ikinci kısmını meydana getiren belli—başlı konulardır.

Nihayet, son iki bölümde, kapitalizmin şifa bulmaz derdi olan buharanlar ile onun XX'inci yüzyıl başlarında girmiş olduğu yeni ve son safha, yani emperyalizm safhası, klâsik serbest rekâbetçiliğin kısmî inkârı demek olan monopolcülük safhası incelenmektedir.

Emperyalizm ile ilgili olarak J. Baby, başka hususlar arasında, işçi sınıfının bir kısmının, burjuva sınıfı tarafından elde edilmesi olayı üzerinde duruyor.

Bu nokta cemiyetimiz için şu bakımdan önemlidir ki, kapitalden yana en zengin emperyalist ülkeler, bugün yalnız kendi işçi sınıfının bir kısmını elde etmekle kalmıyor, sendikalar yoluyla yaptıkları bazı yardımlarla, geri kalmış ülkelerin işçi sınıflarını da kendileri ve o ülkelerin sömürücü sınıfları için uygun bir yola sokmağa çalışıyorlar.

Plehanov'un büyük Alman düşünürlü Hegel için dediği gibi, gerçekten öğrenmek isteyen herkesin J. Banby'nin kitabından çok şeyler öğrenebileceğini söyleyebiliriz.

SOSYAL ADALET, 28 MAYIS 1963

TÜSTAV
SOSYAL YAYINLAR No: 6
Günümüzün en önemli kitabı

KAPİTALİST EKONOMİNİN TENKİDİ

Yazan: Jean Baby

Bütün aydınların, İşçilerin Sendikacıların, Öğrencilerin her zaman baş vuracakları temel kitap

ÇIKTI

Fiatı: 750 Kuruş
P. K. 716 İSTANBUL

HALİT REFIĞ

Cemal AKIN

Bugün film piyasasını elinde tutan çıkarıcı bir zümre, yurt gerçeklerini yansıtan eserlere karşı bir baskı kampanyasına girdi. İyi filmlere sinema kapılarının neden kapatıldığı açıktır. Bu durumda ilerici rejisörlere bir dayanışma örneği vermek düşüyor.

Halit Refiğ 1934 yılında İzmir'de doğdu. Şişli Terakki Lisesini bitirdikten sonra Robert Kolejin Mühendislik bölümünde okudu ve dört ay süre ile İngilterede sinema öğrenimi yaptı. İlk film çalışmasına Korece yedek subay olarak görevli iken 8 mm ilk kısa bir savaş filmi ile başladı. Yurda dönünce 1950 yılının başlarında Akis'e sinema yazarı oldu. Bu konuda kendisi şöyle demektedir: «Akis'e yazdığım o çok kötü sinema yazıları ile Nihat Özön'ün ilgisini çekmiştim. Onunla tanışarak bu yoldaki çalışmalarıma bir düzen verdim. Yazarlık niteliklerinden birkaçını kavramış oldum».

Halit Refiğ bu kısa yazarlık süresi içinde «Ülkenin gerçeklerine» ve «toplumsal eleştiriyeye» önem verdi. Türk sinemasındaki toplumsal akımın öncülerini uyaran yazılar yazdı. Bu arada bir de sinema dergisi çıkardı. Daha sonra Yeni Sabah ve Akşam gazeteleri ile Kim dergisinde, oldukça çapraşık görünen sinema sorunlarını ortaya koyması, seyirciyi şaşkınlıktan bir sürü teferruat arasından özü teşkil eden çıkış yerlerini kolayca yakalaması, tanınmış rejisörlerden Atif Yılmaz'ın ilgisini çekti. «Yazılarında toplumsal gerçek adına düşünen Halit Refiğ Atif Yılmaz'ın «Yaşamak Haklıdır» adlı kordelasında senaryoya yardım etti ve filmin çekiminde reji yardımcısı olarak ilk adımını atmış oldu. Aynı yıl içinde Atif Yılmaz'a Üç Metre Erksan'a bir, Memduh Ün'e iki filmde reji yardımcılığı yaparak bilgisini genişletti. Çalışmalarından çok memnun olan Memduh Ün kendi sine ilk fırsatı veren kişi olarak Şehirdeki Yabancı filminin gerçekçi rejisörünü Türk sinemasına kazandırmış oldu.

Halit Refiğ, Metin Erksan'ın «Yılanların Öcü» filmi için «Türkiye çağında ilerici gerici çatışmasını getiren bir film. Bugüne kadar ülkemizde yapılmış en namuslu bir köy filmi... Toplum sorunlarının pek derinlerine inmemiş olmakla beraber, ilk gerçekçi Türk filmi olarak, halkın eğilimini göstermesi bakımından ilericilere verilmiş mutlu Türkiye müjdecisidir» demektedir.

Halit Refiğ yeni açılan çığırda kendisine düşeni yapacağı benzerdir. Ama yer yer baskıların ağırlaştırılan gerçiklere karşı nasıl ve kimlerle direcektir? Kimlerle işbirliği, güç birliği yapacaktır? Sinemamız bu yarıyla öylesine dağınık ki...

İlk filminde prodüktörün isteğine uymak zorunda kalan ama bu dar çerçevede içinde bile Türkiye'de aşkta olmayışını işleyen, bir takım kalıpları zorlayarak, işsizlik, yarına güvenle bakamama, sosyal adaletten yoksunluk gibi bir sürü genel dertlerin yanında şehirlinin en büyük dramının aşk yokluğu olduğuna inanan Halit Refiğ, «Yasak Aşk»ta bu söyledikleriyle çelişmeye düşmüştür. Yıllardır gazete ve dergi köşelerinde savunduğu memleket gerçekleri konularına bir türlü girememiştir.

«Şehirdeki Yabancı» ile Halit Refiğ karşımıza yepyeni bir kimlik ve büyük bir oluşma içinde çıktı. Bu filmde ilerici gericilerin çatışmasını, gericilerin ilericileri çökertmek için ne gibi yolları başvurduklarını ortaya koyarak Metin Erksan'ın yürüdüğü aydınlık yola çıkmış oldu...

Türkiyede kendi serüvenini, vatan savaşını, gericilere karşı kavgasını, aşkını, mutluluğunu ve çilelerin beyaz perdeye yansıtan ilk rejisör Halit Refiğ oldu.

BE - YA Film, Halit Refiğ'den toplumsal yönlü olan bir film çevirmesini isteyince, işte bu gerçek çıktı ortaya: «Şehirdeki Yabancı» başta gibi görünen konusu içinde Türk toplumunda her gün olagelen haksızlıkları ve acı gerçekleri ele al-

yordu. İki saat süren bu filmde öyküdeki gerçek kadını, olayın içinde yaşayan Nilüfer Aydan canlandıyordu. Halit Refiğ'in yerinde ise Göksel Arıcı vardı. Kötü kişiler ise Ali Şen ile Hasan Ceylândı.

Okul sıralarında başlamış, maden ocaklarında gelişmiş, ayrı düşüncelerinden, ardından da bir çok dedikodulardan sonra mutlu bir sonuca varmış yasak bir aşkı bu. Başlayışı ile bütünü arasında, toplumun tepkisi ve baskısı içinde çarpınan iki kişinin bulunduğu gerçek bir aşk... Bu aşkın geçtiği yer de açık eksiltme dalâverelerle öylesi müricülüğü, toplumsal açılar içireki açık insanlar, sonları koca bir karanlık olan işçiler, çürük temellere

Maden ocaklarının karanlığına ışık tutan kamera, gericilerin çıkarlarına dokundu. Şehirdeki Yabancı Türk filmciliğinin büyük bir

Halit Refiğ Yasak Aşk'ta çevresinin imkânlarını zorlamaya başladı. Yasak Aşk, rejisörünün iyi niyetini belirtmeye yetmiştir.

Rejisör Halit Refiğ yeni açılan çığırda ödevini yapacaktır.

dayanan bir bökük düzen vardı. Fürkiyenin herhangi bir bölgesi vardı

Sinemaya üslup arama çabasıyla gelen Halit Refiğ, «Şehirdeki Yabancı»ya değin aradığına yer yer uluymuş sayılırdı. Son filmiyle de kişilik arama çabasına girmiş oldu.

İyi bir rejisör niteliğine doğru yürüyen Halit Refiğ «Bundan sonra para getiren iş filmleri yapmam gerektiriyor. Daha önceki filmlerim bu kaygudan uzak olarak çevrildiği için iş yapmadı. Denediğim üslup sorununun bir yere kadar çözülmüş sayılırım. Artık ticari filmler yapmak istiyorum. Biri işte devam etmem için başka çıkar yol göremiyorum. Yaşamak için buna boyun eğmek zorundayım» diyerek gericilerin ve çıkarıcıların karşısında yenildiğini söylemek istemiyor. İyi sinemamız bu yüz karası nedenler yüzünden parlavandı.

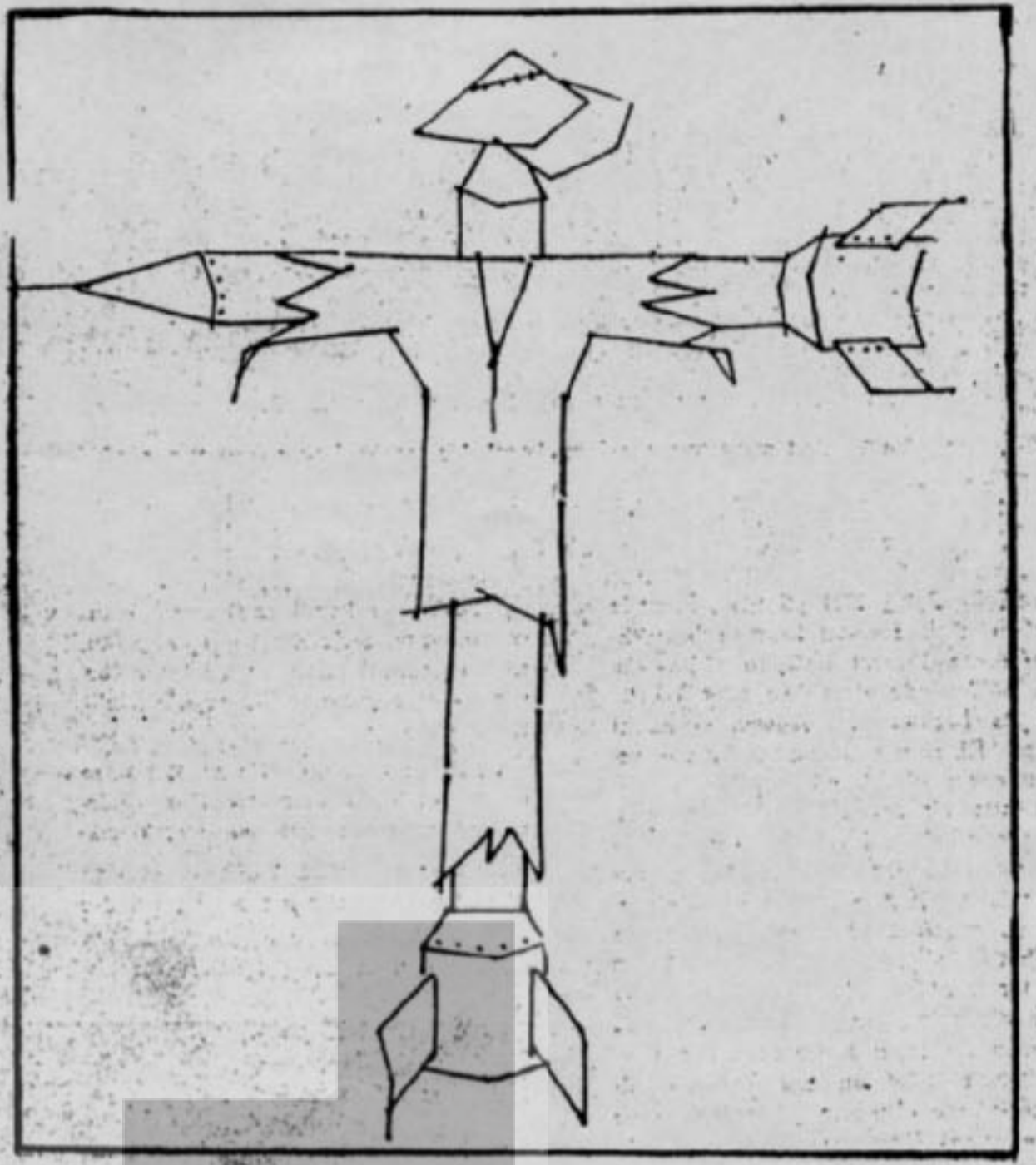
1960 - 1961 mevsimindeki yüzyıllık yerli film arasından Denize Nona Sokak, Kırk Çanaklar, Gecelerin Dostu, Dolandırıcılar Şahi, Suçlu Namus Uğruna'nın yanında başarılı film olarak Yasak Aşk yer alıyordu ama, 1961-62 sezonunda Metin Erksan'ın Yılanların Öcünden Ertem Göreç'in Otobüs Yolcularından, Atif Yılmaz'ın Seni Kaybedersem filmlerinden sonra Sevdiğimiz Günlerle iyi filmler ürettiklerini giren Halit Refiğ, Yasak Aşk'taki başarısının yarısına bile ulaşamadı. Gençlik Hülyaları ile bu çizgiyi aşamayan Halit Refiğ, iş filmi yapmayı düşüncesini ile yolunu şaşırması gibi idi. Olayları perdeye düzenli bir şekilde aktaran ve gerçekleri duru bir anlatımla yansıtan ve bunu kolaylıkla başaran Halit Refiğ, yazı makinesinden kameraya geçmesindeki gerekçeyi belirlemiş oldu. Önce doğdu, sonra bastırıldı, sonra da kurtulması güç bir toplum hastalığını yenerek Şehirdeki Yabancı ile sağlam bir reji olarak karşımıza çıkıverdi. Fakat bu filme piyasa baskı hakim olan sömürücü özel teşebbüsçüler sinemalarını kapadılar. Çünkü Halit Refiğ bu filmle gericilerin çıkarıcıların baskılarını anlatıyordu.

Yurt gerçeklerinin acı yönlerini, bençil bir azınlığın iç yüzünü ortaya koyuyordu. Belli başlı yerli film'lerden en iyisi olan Şehirdeki Yabancı ile kamera maden ocaklarında gericiliğe ve sömürçülüğe kurban edilen işçilere çevrilmişti.

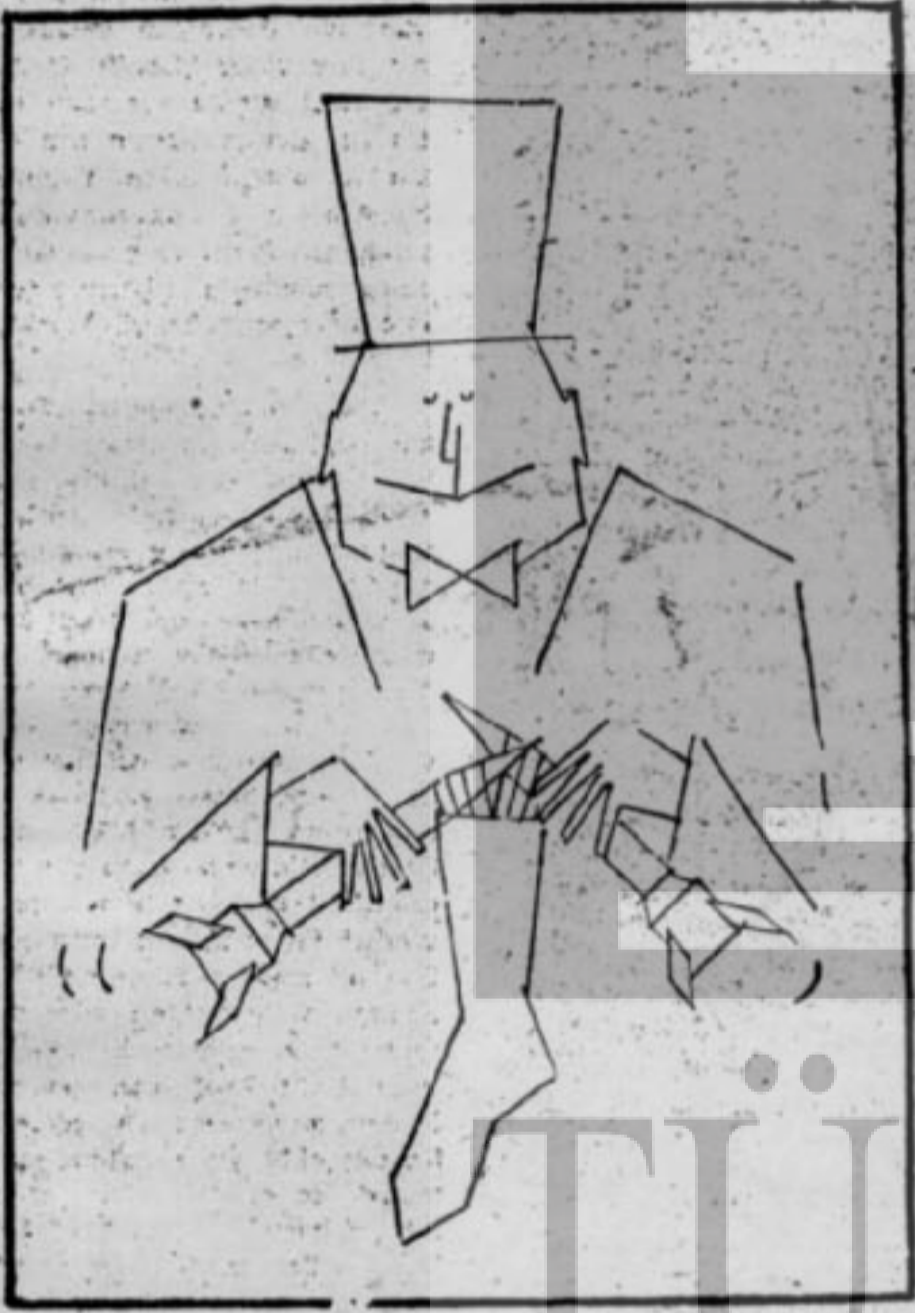
Halit Refiğ, filmlerini, yaşadığı Eirkaç olayın dar çerçevesi içinde yaratmıştı. Bu işi meslek edindiğine göre yaşadığı olayların sınırına gelince ne yapacaktı? Toplumca olmak çok yönlülüğü gerektirmekteydi. Öyle ise bütün yurt sorunlarına el atmak ve sosyal yapının çürük temellerini bütün yönleriyle açığa çıkarmaya çalışmak lâzımdı. Halkı, halka anlatmak belki zordu ama, Yılanların Öcünden sonra halkın kimden yana olduğu çok iyi anlaşılıyordu. Film piyasasını elinde tutanları yenilgiye uğratmanın tek şartı, ilerici rejisörlerin elele vermesi idi. O zaman Zonguldak maden ocaklarına çevrilen kamera daha nerelede çatışmazdı ki...

**ERDOĞAN
ÖZER**

FÜZE ÇAĞI

TÜSTAV

